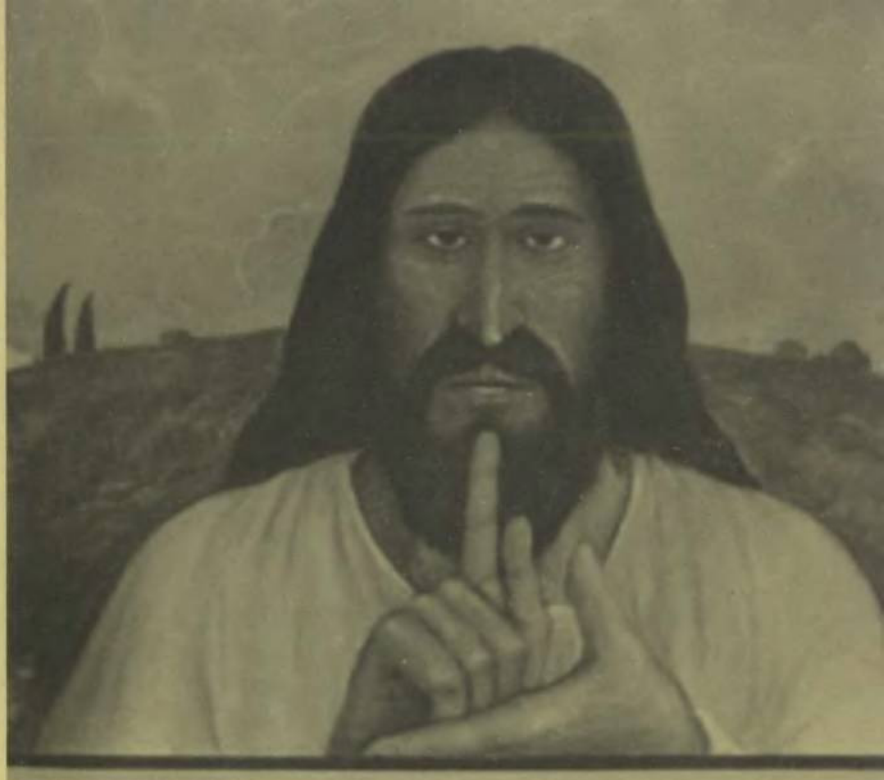

MAY — JUNE 1980

МИ І СВІТ

THE UKRAINIAN MAGAZINE
WE AND THE WORLD

\$1.50

РЕДАКТОР І ВИДАВЕЦЬ: МИКОЛА КОЛЯНКІВСЬКИЙ
Адреса для редакційної й адміністративної кореспонденції
(вплата грошей):

My i Svit, Niagara Falls Art Gallery & Museum,
Queen Elizabeth Way, R.R.2, Niagara Falls, Ont. L2E 6S5, Canada
Tel. 356-1514 (Area code 416)

З М І С Т

Вільям Тревор: Далеке минуле

М. Колянківський: Не дозволяйте обманювати себе

Ревез: Розширення світу... а що далі?

М. К-ий: Так будувалися фундаменти

Д-р Микола Котляр: Давній Київ очима чужинців

В. Софронів: Під захистом холоду

М. К.: Дякуємо тобі, Америко!

М. Точилю: Малі фейлетони — “Совість”, Гора з горою”,
“Вітрильник”

Хроніка

ФОТА НА ОБКЛАДИНЦІ: “Не дозволяйте, щоб будь-хто обманював вас”
— образ Василя Курилика (гл. стаття на стор. 12); Кактус саваро —
володар Каталінських гір (до репортажу “Дякую тобі, Америко”) — на
стор. 3 обкладинки; Вид на “Фішермен’с верф” у Сан Франціско — на
стор. 4 обкладинки.

Річна передплата для Канади, США і всіх інших держав — 9.00 доларів.

International Standard Serial Number ISSN 0027-5417

Authorized as second class mail by the Post Office Department, Ottawa,
and for payment of postage in cash.

Second class mail registration number 1676.

Вільям Тревор

ДАЛЕКЕ МИНУЛЕ

У містечку та й в усій околиці їх вважали за безневинних диваків. “Чудії”, — казали про них люди, і з часом ця думка набрала відтінку своєрідної симпатії.

Вони були худі, неговіркі, одне з одним дуже схожі — брат і сестра, що успадкували однакову зовнішність. Обоє кістляві й вилицюваті, вони мали блакитні, аж білясті очі й гострі правильної форми носи. Такий самий з вигляду був і їхній батько, тільки він відрізнявся рудим ластовинням на щоках і легковажною, безтурботною вдачею. Колись їхня родина відома була як “Міддлтони з Каравея”, але тепер брат і сестра звалися просто Міддлтони, бо садиба та — Каравей — уже ні для кого нічого не означала, хіба тільки для самих них.

Держали вони четверо корів герефордської породи і трохи курей. Їхній дім стояв за три милі від міста. Великий, збудований ще за часів Георга II, він відображав колишню славу й пізніший занепад добробуту родини. В міру того, як брат і сестра старішали, дах на будинку дедалі менше захищав від негоди, ринви поточила іржа, а риштаки густо заросли травою. Місцевий поголос мовив, що їхній батько віддав у заставу успадкований маєток, щоб було з чого забезпечувати винами та шовками одну католичку з Дубліна. Коли він помер 1924 року, дочка й син виявили, що вся їхня власність зводиться до дванадцятьох акрів землі. Сусіди казали, крім того, що ці знегоди тільки посилили їхню волю

до життя і з цієї ж таки причини вони полюбили рештки Каравея дужче, аніж могли б полюбити він — дружину, а вона — чоловіка, якби коли-небудь надумали одружитись. В усьому своєму безталанні вони винували ту католичку з Дубліна, якої самі зроду й у вічі не бачили, а разом і новий національний уряд Ірландії, якимсь у свій дивацький спосіб пов'язуючи одне з другим. Мовляв, у часи британського урядування такі жінки знали своє місце, й тоді в усьому був лад.

Двічі на тиждень, по п'ятницях і неділях, Міддлтони приїжджали до міста — спершу в двоколці, а пізніш в авті марки “форд-англіа”. У крамницях та й усюди вони не приховували, що зберігають вірність минулому. По неділях брат і сестра ходили на відправу у протестантський собор святого Патріка — цей храм приваблював їх тим, що в ньому й далі проголошували молитви за здоров'я короля, дарма що Ірландія уже не визнавала його зверхності. Революційний режим довго не протягне,

спокійно зауважували вони превелебному Пакемові; який сенс у цих пофарбованих на зелене поштових скриньках, у цій мові, якої ніхто не розуміє?

По п'ятницях, коли вони, обоє у випрасуваних твідових костюмах, везли до міста по сім чи й вісім дюжин яєць, їх щоразу супроводила зграя рудих сетерів, яких завжди тримали у Каравей. Вони продавали яйця в бакалійну крамницю Ке, а тоді заходили в ту її частину, що правила за буфет, випити чарку разом з господинею. Містер Міддлтон брав звичайно віскі, а його сестра — вино “тіо-пепе”. Їм обом приємні були ці відвідини, бо вони любили місіс Ке, та й вона їх любила. Після того Міддлтони купували дещо в крамницях, обговоривши з власниками останні новини, і йшли до готелю Гілі пережилити ще по чарочці, перше ніж вирушити додому.

Питво було їм за втіху, і саме завдяки цьому — незважаючи на їхню вірність минулому — в них склалися такі приятні стосунки з городянами. Гладун Дріс-

кол, різник, мав звичку навіть жартувати з ними про минуле, коли зустрічав їх чи то в готелі Гілі, чи то у своїй крамничці, де він стояв за прилавком і нарізав їм тоненькими шматочками печінку або м'ясо на відбивні.

— Ви ще не забули тих часів, містере Міддлтон? Я б тоді чкурнув як заць, коли б ви тільки пальцем мені погрозили.

І Гладун Дріскол, похитуючись на п'ятах зі склянкою міцного портеру в руці або ж кладучи на терези м'ясо, знову заходився реготом.

— Тоді ваші очі були такі насторожені, містере Дріскол, — лагідно казала міс Міддлтон, і собі всміхаючись на згадку про ту далеку минувшину.

Дріскол і з ним фермер на ім'я Магір та ще один, що звався Брін, стояли тоді у голі в Каравеї, кожен з дробовиком у руці. А брат і сестра Міддлтони, як і їхні мати, батько та тітка, сиділи замкнені у кімнаті нагорі. Більш нічого в той час не сталося: сподівалися на появу британських вояків, але

ті не прийшли, і люди у голі кінець кінцем облишили вартувати.

— Різанини їм треба було, — заявив Міддлтон-старший, коли вони пішли. — Кляті розбишаки!

Потім настала друга світова війна. У місті була фабрика рукавичок, якою володіло подружжя Вінкельманів, німців за національністю; і от Міддлтони запідозрили, ніби вони шпигуни на користь третього райху. Городяни, добре знаючи власників фабрики, сміялися з цієї нової химери Міддлтонів: "Та хіба ж можна брати їх усерйоз", — казали вони неабияк стривоженим Вінкельманам. Незабаром після закінчення війни превелебний Пакем помер, і його заступив превелебний Госфорд, представник молодшого покоління; він, як і решта жителів містечка, теж сміявся з Міддлтонів і дивився на них як на анахронізм. Вони запротестували, коли в соборі святого Патріка перестали проказувати молитви за здоров'я королівської родини, але превелебний Госфорд вважав, що

їхні протести так само безглузді, як і ті молитви. З якої це рації виголошувати молитви за монархів сусіднього острова, коли їхній власний острів має тепер свого законно обраного президента? Міддлтоні ніяк не zareагували на цей аргумент. Якось у присутності превелебного Госфорда вони демонстративно підвелись на ноги, коли радіо “Бі-бі-сі” заграло “Боже, бережи короля”, а в день коронації королеви Єлизавети II поїхали в місто, виставивши в задньому віконці свого фордика британський прапорець.

— Містере Міддлтон, бійтеся Бога! — засміявся Гладун Дріскол, коли побачив цей прапорець, забираючи з вітрини крамниці таріль із свининою.

Міддлтоні вибачливо посміхнулися. Сьогодні у Співдружності Націй велике свято пояснили вони, чим ще дужче розвеселили Дріскола. Згодом він повторив ці їхні слова у шинку Фелана.

— Їх британська величність! — зареготав його приятель Брін.

Розташоване в мальовничій долині з багатими на рибу річками та болотами, де водилося чимало дикого птаства, містечко процвітало завдяки зростанню післявоєнного туризму. Готель Гілі тепер був відкритий цілу добу й називався “Новий Ормонд”. Крамарі пооздоблювали вітрини своїх крамниць, а містер Гілі став організовувати щорічні “Фестивалі лосося”. Навіть канонік Келлі, який попервах гостро критикував поведінку туристів і особливо жіночі сукні, зрештою заспокоївся, побачивши, що мораль його пастви не піддалася згубним впливам. “Дякувати Господу Богові та здоровому глуздові”, — прорік він, маючи на увазі Бога і свої проповіді. З часом він навіть почав пишатися, що мірило вартостей його парафіян не знало ніякого ушкодження від того, що в їхньому місті гостюють люди з іншими поглядами на життя.

У місцевих бакалійників з’явилися тепер імпортні сири — і брі, і камембер, і порт-салют, а також розмаїті вина. Взірцем для наслі-

дування став коктейль-гол у "Новому Ормонді"; місіс О'Брайсен, дружина адвоката, раз чи двічі на рік стала влаштовувати вечірні прийоми, зобов'язавши чоловіка готувати коктейлі з джину й вермуту у високих склянках, а сама частувала гостей горіхами та японським печивом. Звичайно сюди заглядав і канонік Келлі й кожного разу переконувався, що все відбувається без порушення пристойності. Щоправда, він не визнавав мішаних напоїв і віддавав перевагу традиційній скляночці "Джона Джемісона".

З вікон монастиря Лорето черниці бачили довгі лискучі автомобілі з номерними знаками Великобританії; вітер доносив до них голоси з англійським та американським акцентом. Матері чепурили своїх дітей і посилали у гольф-клуб трохи приробити, підносячи гравцям м'ячі. Кондитори торгували святковими сувенірами. Випечені на соді підрум'янені хлібчики з коринкою із пеканні Мерфі-Флуда зажили слави справжнього делікате-

су. Містер Гілі вдвічі збільшив число офіціанток з місцевих дівчат, які обслуговували ресторан у його готелі, і взимку 1961 року найняв будівельників для дальшої розбудови свого закладу, на що банк "Манстер і Ланстер" дав позичку в двадцять дві тисячі фунтів.

Але тим часом як містечко процвітало, Каравей дедалі більше занепадав. Міддлтони вже дійшли до середини сьомого десятка і примирилися з тим, що рік у рік житиметься їм усе тяжче. Удвох вони вибиралися на просторе горище свого будинку й розставляли старі пофарбовані бляшанки та блюдечка з-під вазонів у тих місцях, де протікав дах. Вечорами обоє сиділи над своїми тоненькими котлетами в їдальні, яка колись мала такий вишуканий вигляд; по своєму вона й досі лишилася б вишуканою, якби не вибляклі меблі з облупленою політурою та вицвілі шпалери. У голі на них згори, з портрета в позолоченій рамі, оздобленій слоновою кісткою, дивився батько, зображений в уніформі ірландсь-

кого гвардійця британської армії. Йому колись випало розмовляти з самою королевою Вікторією, і хоч брат і сестра були вже на середині сьомого десятку, їм і досі чувся, мов живий, голос батька, коли він казав, що Бог, імперія і королева — це воістину неподільна трійця у чесному вояцькому серці. У голі висів також фамілійний герб і вишитий на старовинному ірландському полотні хрест святого Георга.

Собака, який тепер супроводив Міддлтонів, звався Терлоч. Йому було тринадцять років; він уже осліп, майже оглух і ледь переставляв ноги. Господарі з жахом думали, що ж буде, коли він здохне, знаючи, що вибриків ще одного цуценяти їм уже не витримати. Своім виглядом Терлоч нагадував Міддлтонам про їхній похилий вік і про те, як тяжко їм стало доглядати корів та курей. Щоразу більш нетерпляче дожидали вони п'ятниці, коли побудуть у товаристві такої гостинної місіс Ке, погомонять у готелі з містером Гілі. Тепер вони якомога довше затримували-

ся в місіс Ке, і в готелі, та й у крамницях, а додому їхали повільніше. Вони все так само зберігали вірність далекому минулому, хоч воно вже примерхло в їхній пам'яті, і коли вони згадували в розмовах, яким був колись Каравей і як їхній непутящий батько зустрічався з королевою Вікторією, їх слухали без роздратування.

Приїжджим до містечка розповідали про Міддлтонів, і ці розповіді справляли належне враження. Це дуже приємно, констатував не один з приїжджих, що давні рани повністю загоїлися: Міддлтони й досі вірні минулому, а проте у місті їх поважають. Коли 1958 року міс Міддлтон захворіла на запалення легень, канонік Келлі двічі на тиждень їздив до Каравея й привозив курчат та молоденьких качок, приготованих його економкою. "Ідеальні брат і сестра", — так прилюдно висловлювався канонік про Міддлтонів і звичайно додавав при тому, що краще вже ексцентричні погляди, ніж озлобленість. "Ми у своєму місті можемо не сходитись

поглядами, але нам не обов'язково стрілятися", — казав містер Гілі у коктейль-голі, а його клієнти відповідали на ці слова: "Ось що означає жити у християнській країні". Приїжджі з подивом сприймали той факт, що Міддлтони купують тепер м'ясо у чоловіка, який колись замкнув їх нагорі в їхньому власному домі, а сам чекав унизу, щоб стріляти у вояків. "Що ж — вік живи, вік учись", — казали туристи містерові Гілі.

Міддлтони в душі розуміли, що живуть вони чудним життям. Самотньо лежачи кожне в своєму ліжку, вони не раз уночі запитували самі себе, чому їм було не продати Каравей сорок вісім років тому, коли помер їхній батько. Невже їх так притягувало родинне гніздо? І чому вони вперто підтримували в собі цю прихильність? Вони не знали, чому так сталося, та й не дуже доскіпувались. Просто само собою вийшло, що вони залишилися в Каравей: переїхати кудись означало б виявити бязгузтво. Однак тепер їм часто ввижалося, що схилян-

ня перед далеким минулим — то в них така собі гра. А під іншу годину те минуле здавалося не менш реальним і важливим, ніж рештки їхньої землі, ніж сам їхній дім.

— Чистий жах! — заявив містер Гілі одного дня в 1967 році. — Ви чули, містере Міддлтон, про вибухи бомб у поштових урядах у Белфасті?

Власник готелю — чоловік з коротко підстриженою чуприною і червоним обличчям — говорив це пополудні у своєму коктейль-голі, аби лише підтримати розмову. Майже такими самими словами він коментував події на півночі Ірландії і за сніданком, коли підводив погляд від "Айріш індепендента". І те саме казав кожен у місті: що вибухи бомб у поштових урядах у Белфасті — це жах.

— Кепська справа, — зауважив Гладун Дріскол, загортаючи Міддлтонам їхню порцію м'яса. — Ми не хочемо, щоб знову ожила давня колотнеча.

— Ми перші її не хотіли,

— нагадала йому міс Мікклтон.

Він засміявся, і вона засміялась, і брат її теж. Справді, то якась там гра, подумалось їй: хіба ж може те, що відбувається на півночі, бути таким самим реальним і важливим, як, скажімо, недуги та клопоти старого різника з його ревматизмом, з його неохотою закривати своє діло? І, може, її брат у глибині душі теж так думає?

— Ходімо, Терлоч, — озвався брат, погладивши носакоч черевика рудого сетера. І сестра подумала: ніколи не вгадаєш, що у нього на думці — в усякому разі не те, про що хотілося б поговорити.

— Я поклав також трохи обрізків для собаки, — сказав Гладун Дріскол. Він теper часто так робив: мовляв, однаково йому ті обрізки викидати. Тоді, коли він чекав вояків у голі, в домі теж був рудий сетер; настрахані його грізним виглядом, Брін і Магір загнали собаку в лях.

— У вас золоте серце, містер Дріскол, — мовила

міс Міддлтон, вдячно киваючи й усміхаючись різникові.

Він був одного з нею віку — мав шістдесят шість років, і давно вже мусив би закрити свій заклад. Він би так і зробив, — пояснював Дріскол братові із сестрою, — якби мав сина і міг передати йому крамницю. А що треба було спродуватись, то коли надійшов момент остаточно зважитись, у нього не стало духу.

— Точнісінько як ми з Каравеєм, — зауважила міс Міддлтон, хоча насправді це було зовсім не те саме.

Щовечора брат і сестра сиділи у просторій старій кухні, слухаючи новини. Тривожні події відбувалися лише у Белфасті й Деррі, повідомляло радіо; поза Белфастом і Деррі всюди тихо й мирно. А по п'ятницях вони прислухалися до розмов у барі місіс Ке та в готелі.

— Зате, хвалити Бога, у нас на півдні все спокійно, — не раз повторював містер Гілі.

Та коли до Північної Ірландії прибули перші під-

розділи британського війська, люди вже не так часто казали, ніби поза Белфастом і Деррі всюди тихо й мирно. Інциденти сталися у Фермані й Армі, у селах та містечках побіля кордону з півднем. Пішов у відставку один північноірландський прем'єр-міністр, а тоді другий. Військо непопулярне серед населення, писали газети; уряд запровадив політику інтернування. У містечку, в протестантському соборі святого Патріка і в католицькій церкві святої Богородиці проголошували молитви за мир, але мир не наставав.

— Ми погоріли, містере Міддлтон, — сказав якоїсь п'ятниці хазяїн готелю. — Якщо цього літа буде кільканадцять туристів, то й то добре.

— Чому це?

— Бо хто ж захоче їхати до країни, в якій така колотнеча!

— Але ж вона тільки на півночі.

— Спробуй пояснити це нашим туристам!

Процвітання містечка настав край. До кордону було

понад шістдесят миль, проте відгомін війни доносився й сюди. Городяни почали ремствувати, що падає добробут, і дедалі частіше стало чути такі самі розмови, що й у далекому минулому. Заговорили про акти жорстокості з одного, а тоді й з другого боку, про кріси та вибухівку, про права народу. Прикрий настрій запанував і в барі місіс Ке, бо торгівля дуже підупала, і в спорожнілому готелі.

Коли тепер по п'ятницях приходили Міддлтони, залягала мовчанка — спершу тільки на часину. Здавалося, що городяни, повернувшись пам'яттю на двадцять років назад, пригадали британський прапорець у віконці їхнього авта і раптом побачили його в іншому світлі. Це вже не було щось таке, з чого можна тільки посміятися, і мова Міддлтонів тепер не здавалася лагідною, та й вони самі вже не були просто двома старими диваками. Ставлення містечка до них поволі змінювалось, і вже Гладуна Дріскола зовсім не тішило, що хтось пам'ятає, як він давав м'ясні

обрізки для їхнього собаки. Він стояв з рушницею в домі ворога, готовий стріляти у ворожих вояків, — ось що нехай пам'ятають люди.

Одного дня, коли Міддлтони проїжджали автом, канонік Келлі відвів очі вбік, і вони це помітили, хоч він і намагався одвернутись якомога непомітніше. А іншого дня місіс О'Брайєн, що раніше так залюбки розмовляла з ними в готелі, навіть не відповіла на їхнє привітання.

Міддлтони звичайно не обговорювали між собою цих проявів неприязні, але в душі розуміли, що тепер у них ні з ким у містечку не може бути нічого спільного. Погляди, яких вони обоє дотримувались так багато років, більше нікому не здавались кумедними. Якби вони тепер наважилися проїхати з британським прапорцем, їх би, чого доброго, ще й застрелили.

— Цьому ніколи кінця не буде, — понуро сказав брат, стоячи якимось увечері біля кухонного стола.

Сестра мила посуд після вечері й чистила ножі.

— В усякому разі, за нашого віку, — додала вона.

— Це ще гірше, ніж раніш було.

— Атож.

Вони зняли зі стіни в голі батьків портрет в уніформі ірландського гвардійця — їм здалося недоречним, щоб він висів тут такої пори. Зняли також фамільний герб та хрест святого Георга, а з вази на камінній полиці у вітальні прибрали британський прапорець, що стримів там від часу коронування Єлизавети II. Вони усунули ці речі не зі страху, а в жалобі за “модус вівенді”, що так довго зберігався між ними та городянами. Вони постійно купували м'ясо у різника, який колись із рушницею чатував на вояків у їхньому домі, а він, у свою чергу, давав м'ясних обрізків для їхнього собаки. Після того, як розвіялася взаємна підозріливість, вони цілих півсотні років жили у світі терпимості, якої їм тепер уже не знати до кінця віку.

Одного вечора в листопаді здох їхній собака. Зако-

павши його, брат сказав сестрі, що їм не треба надто побиватися. Вони й самі скоро помруть, і дім їхній перетвориться на руїну, бо нікому його успадкувати, і тоді далекому минулому нарешті дано буде спокій. Але сестра знову заговорила про втрачений “модус вівенді”: мовляв, він був легкий для них, бо вони спокійно дивилися, як меншають їхні статки, тим часом як місто процвітало. Тому вони й мали змогу жити по-людському, з гідністю й у мирі, і цим можна тільки пишатись.

Брат нічого не відповів. Як і вона, схвилюваний смертю собаки, він раптом збагнув, що в їхніх літах нема чого сподіватися сяких-таких прибутків від решток

Каравея. Їм треба продати курей та корів. Говорячи це, він бачив, як вона схвально киває головою. Час від часу, думалось йому, вони неквапливо їздитимуть собі до міста купити на свої скромні заощадження бакалії та м'яса і щоразу стикатимуться з похмурою мовчанкою городян, а їхня смерть підходитиме все ближче, і все владнішою ставатиме смерть в іншій частині Ірляндії. Сестра здогадувалась, про що думав брат, і знала, що він має рацію. Через те далеке минуле вони помруть, не маючи жодної близької душі на світі. Якби їх убили в постелі, навіть і то була б легша смерть.

З англійської переклав
Ростислав Доценко

ІРЛЯНДСЬКІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ

Ладен видерти собі око, аби лиш комусь іншому видерти два.
Язиком можна зав'язати такий вузол, що й зубами не розв'яжеш.
Добра та байка, від якої живіт ситий.
Лагідним словом ще ніхто зубів не поламав.
Де мати надміру роботяща, там з дочки господиня негодяща.
На пальці перстень, а на плечах голо.
Велике черево не буває щедre.
З моря ще можна повернутись, а з кладовища — ні.

НЕ ДОЗВОЛЯЙТЕ ОБМАНЮВАТИ СЕБЕ!

У Музеї Курилика в Ніягара Фаллс є один образ із серії мистця про Дні, які попереджатимуть кінець світу, до слів з Євангелія св. Матвія: "Ісус відповів їм, не дозволяйте, щоб будь-хто обманював вас".

Ми не думаємо, що є в теперішній час острах по-трібніша, як саме ця. Бо не було, мабуть, ніколи в історії українського народу епохи, коли б одночасно виступало стільки фальшивих учителів. Багато приманливої правди є в їх словах. Багато того, що нам мило слухати, що нам хочеться, чого ми собі бажали в наших мріях і снах. Багато того, що потурає нашому особистому, партійному й національному самолюбству.

Улесливі слова є дуже небезпечними. Захопившись ними ми не помічаємо та прощаємо чимало шкідливого, яке, будь-то-би принагідно попадається в зміст промов, або в текст писань. На-

віть, як і помітимо це, то ми схильні знаходити оправдання в необізнаності з проблемою, в навиках, в риторичному запалі, а навіть у демократичній свободі цього світу, який дозволяє кожному мати свої особисті національні, моральні і релігійні переконання. Багато глибокої життєвої правди є у простенькій баєчці про сороку, яка почувши похвалу, випустила сир з дзьоба.

Ми всі уміємо відрізнати неправду від правди, коли вона подається нам прямо, незауважено. Бачимо це так ясно, як криво повішену картину на білій стіні. Але вже куди важче помітити кривину, коли наклеюєте на стіну тапету (паперові шпалери). Якщо комусь приходилося це самому робити, то знає, скільки клопоту буває, коли наліпиш криво першу тапету. Наслідок цього помітиш тільки під кінець роботи — вся стіна, або й ціла кімната буде кривою.

Фальшиві учителі є успішними в своєму ділі, якщо їм пощастить у довгому ви-ступі чи великій статті про-сунути тільки одну фальшиву ідею, думку чи навіть тільки інформацію, яка створює неправильний образ бодай у частини слухачів, або читачів. Таке словечко може статись отією кривою тапетою, яка викличе в тих людей, коли не фальшиве поняття, то бодай непевність, що пряме, а що криве, що правдиве, а що неправдиве, що добре, а що зле.

Чим більше фальшивих учителів, тим більша небезпека для спільноти, навіть якщо їх акція ніким не координована. Коли ж коорди-

нована, тоді досить кожному з них знайти тих, хто сприйме як правду один одніський фальш. Разом це створює такий хаос, в якому можуть загинути всі наші дотеперішні здобутки.

У своєму поясненні до картини мистець Курилик говорить: "Я хотів, щоб бодай один образ змальовував, так сказати б, конфронтацію лице в лице з Христом, бо він є учителем. Я вибрав також композицію симетричну і пірамідальну, щоб підкреслити повагу авторитету і збалансованість думки".

Фото цієї картини поміщене на обкладинці цього журналу.

ГРЕЦЬКІ ПОЕТИ В УКРАЇНІ

На берегах Озовського моря живуть побіч українців багато тисяч греків. З-поміж них вийшло чимало письменників і поетів. На еміграції в США широко відомою була грецького роду письменниця сл. п. Людмила Івченко-Коваленко.

В Україні вийшла недавно у видавництві "Дніпро" збірка віршів грецьких поетів, які живуть в Призов'ю: Г. Костопова, А. Дімітру, В. Галла, Д. Теленчі, А. Шапурни, С. Коссе, П. Сараваса.

Особливу увагу читача привертає вірш Леонтія Кир'якова "Рідний край", що оспівує землю, яка стала другою батьківщиною для греків — українське Призов'я.

РОЗШИРЕННЯ ВСЕСВІТУ... А ЩО ДАЛІ?

Ми живемо на невеликій планеті, серед безлічі зірок, які утворюють величезну кількість галактик у просторі розміром щонайменше десять мільярдів світлових років. Чимало космологів дотримується погляду, що сучасний розвиток Всесвіту розпочався 15—20 мільярдів років тому і що відтоді він розширюється. Значна частина астрономів відстоює нескінченність цього розширення, яке, на їхню думку, не повинно змінитися процесом стискання, після чого настане нове розширення... До таких належить і французький астрофізик Ревез, котрий вважає, що Всесвіт розвивається в одному напрямі.

Півстоліття тому виявили зміщення в спектрах галактик. Спостереження показали, що чим віддаленіша галактика, тим червонішою вона виглядає. Нині багато астрономів пов'язує це з ефектом Доплера і робить висновок — галактики розлітаються. Спроби пояснити це явище якимось інакше наштовхуються на величезні труднощі. Звідси, таким чином, виникла ідея Всесвіту, котрий перебуває в стані розширення.

Тим часом постають питання: куди і доки розширюватиметься Всесвіт? Чи має він межі? І що за ними? Якщо він безмежний, то що

означає вираз “розширення”?

Найвіддаленіші об'єкти, котрі спроможна досліджувати сучасна астрономія, мчать від нас зі швидкістю, що становить понад 80 процентів швидкості світла. Дальші космічні тіла виявити дуже важко, адже їх швидкість вже має наближатися до швидкості світла. Так виникло поняття “всесвітнього горизонту”, за яким нічого вже розпізнати неможливо.

Але вчених, певна річ, цікавить, коли почалось розширення, чим воно може скінчитись. Щоб скористатися для вірогідних відповідей

полем тяжіння, в якому рухаються галактики, необхідно знати кількість матерії у Всесвіті. Підрахувавши галактики і їхні маси, одержуємо нижню межу щільності видимої космічної речовини, яка становить приблизно один атом на десять кубічних метрів простору. (Для порівняння: повітря містить близько 10^{19} атомів в одному кубічному сантиметрі). Щоправда, загальна її щільність явно вища, оскільки до матерії видимої треба також додати "чорну" частину, котра, хоч і не світиться, але гравітаційно впливає на видиму речовину.

Астроном може вивчати рух багатьох далеких галактик в минулому, оскільки бачить їхній образ, їхню форму, бачить їх такими, якими вони були в період випромінювання світла, котре тільки зараз досягло Землі. Приміром, світло Магелланових Хмар летить до нас 150 тисяч років, скупчення галактик у сузір'ї Геркулеса ми бачимо за станом, котрий воно мало 316 мільйонів років тому, а галактичне скупчення Великої Ведмеди-

ці, — що рухається від нас зі швидкістю 41 тисяча кілометрів за секунду, — являє собою картину більш як мільярднорічної давнини. Спостереження і розрахунки дають змогу зробити висновок, що загальнокосмічна щільність матерії має дорівнювати величині — менше 10 атомів на кубічний метр. З теорії гравітації відомо, що при наявній швидкості віддалення галактик критичною щільністю (після якої розширення триватиме безмежно) буде приблизно три атоми на кубічний метр. Незважаючи на великі труднощі в справі розв'язання цих питань, астрономія має тут деякі допоміжні засоби. Йдеться про так звані "релікти", космічні тіла з властивостями, здобутими в далекому минулому, котрі ми спостерігаємо фактично в незмінному вигляді. До них, зокрема, належить група далеких галактик. При детальному розгляді космічних структур, розташованих на відстані в мільярд світлових років, ми бачимо, що чим далі галактики розташовані від нас, тим вони ближчі од-

на до одної, їх розлітання, яке ми сьогодні спостерігаємо, триває принаймні протягом мільярда років.

Звичайно, цікавить нас також і те, що було перед тим. Порівняно недавно вчені зробили важливе відкриття: виявлено своєрідне випромінювання, “газ” фотонів, котрі, можна сподіватися, займають весь галактичний і міжгалактичний простір. Ці фотони, у кількості 400 мільйонів на кубичний метр, мають розподіл теплової енергії, що характеризується температурою три градуси за Кельвіна.

З’ясування природи цього випромінювання пов’язане із розкриттям еволюції Всесвіту. Космічне розлітання об’єктів вказує на те, що колись Всесвіт був набагато щільніший і тепліший. В той час, як галактики перебували вдвічі ближче одна до одної, — приблизно вісім мільярдів років тому, — випромінювання було вдвічі теплішим, і Всесвіт у вісім разів щільнішим. В період, коли Всесвіт був у мільярд разів щільніший — приблизно че-

рез мільйон років після початку його нинішньої еволюції, — сяючий газ відокремився від решти Всесвіту, і в міру його розширення поступово охолоджувався. Тож ми вважаємо, що це так зване “реліктове” випромінювання, температура якого наближається до абсолютно-го нуля. І якщо припустити, що нинішнє розлітання галактик почалося від стану щонайменш у мільярд разів більшої щільності (і набагато теплішого), випромінювання знайде своє природне пояснення.

Протягом останніх десятиліть знайшла також своє висвітлення проблема утворення елементів. Ми вважаємо, наприклад, що вуглець утворюється в надрах зірок, названих “червоними гігантами”, а залізо та інші важкі елементи, — мабуть, під час вибухів наднових зірок. В схемі зоряного походження атомних ядер два елементи, однак, лишаються “безпритульними”: це — найменш стійкий — важкий водень, або ж дейтерій, і — найстійкіший ядро важкого гелію.

Майже скрізь ми зустрічаємо приблизно один атом гелію на 10 атомів водню: в міжзоряних хмарах так само, як у молодих і старих зірках нашої Галактики, або же у галактиках сусідніх з нашою і зовсім далеких. Наявність такої стійкої пропорції обох газів у космічних масштабах не зовсім добре узгоджується з походженням зірок. Кількість елементів, утворених зірками, стократно змінюється в залежності від їхнього віку. Вимірюванню складними методами і теоретично обґрунтовану кількість гелію, а також дейтерію можна визначити лише за умови вивчення дуже високих температурних фаз в еволюції Всесвіту. Необхідно повернутися до того періоду, коли температура випромінювання сягала кількох мільярдів градусів, за щільності космічної речовини кілька міліграмів на кубічний сантиметр. Зіткнення частинок були тоді настільки швидкими, що починали діяти ядерні сили. Утворювались ядра важчих елементів, котрі під впливом надзвичайного витоку енергії

швидко розпадалися і рівновага підтримувалась вільними протонами та нейтронами.

Космічне проміння дало змогу “зазирнути” в добу, коли сучасний Всесвіт мав на своєму рахунку лише мільйон років. Щоб пояснити, чому ми маємо певну кількість водню, дейтерію і гелію, слід повернутись до доби, коли Всесвіт налічував всього одну секунду свого існування. Та в першу мить розвитку щільність матерії і температура відповідали таким високим енергіям, яких неможливо досягти в лабораторних умовах. Таємниця початкового періоду еволюції Всесвіту пов’язана з таємницею найвищих енергій. Водночас нам бракує інформації про поширення нейтрино і антинейтрино слабких енергій, які могли б дати відповідь на питання, чи справді розширення Всесвіту є процесом безповоротним.

Таким чином, щільність речовин, яка доступна для наших спостережень, свідчить про безмежне розширення. Але навряд чи можна бути певним, що невиди-

ма, прихована речовина не досягне зрештою таких меж, коли розлітання Всесвіту припиняється і слідом за цим наступить його стискання.

“Наука і Суспільство”,
Київ.

ЧИ ВАШЕ ПОДРУЖЖЯ ВСЕ ЩЕ ЗДОРОВЕ?

Відома Ен Лендерс пропонує, для перевірки, відповісти собі на такі запитання:

1. Чи ви любите сидіти напроти вашого подруга за сніданком або обідом?
2. Чи споживаєте їжу радше без нього?
3. Чи з приємністю очікуєте свого повороту додому?
4. Воліли б радше піти кудись з ким іншим?
5. Чи вичікуєте вдома приходу подруга?
6. Коли ви самі, чи скучаєте за подругом?
7. Волите сидіти й говорити з подругом, чи радше читаете книжку або дивитесь телевізію?
8. Чи інколи хотілося б вам вийти кудись без нього?
9. Чи буває, що, подивившись на подруга, подумаете, чого це я з ним одружилась?
10. Чи, коли б була можливість розлучитись, ви б собі цього бажали?
11. Коли б він помер завтра, чи ви каялись б, що не так воно все бувало, як треба б?
12. Чи умієте бути приємною до нього навіть після важкого дня?
13. Чи ваша рідна хата видається вам інколи тюрмою?
14. Чи споживаєте поспішно сніданок, щоб чим швидше вирватись з хати?
15. Чи очікуєте кінця тижня, щоб провести його з подругом?
16. Чи боїтесь спільних вікендів?
17. Чи зближення стаються щораз менше приманливими?
18. Чи, коли б прийшлося вам одружуватись з вашим подругом вдруге, ви це зробили б?

ТАК БУДУВАЛИСЯ ФУНДАМЕНТИ

14 січня 1967.

Дістав запрошення на пресову конференцію і зустріч з новим генеральним консулом США. Це перша така конференція для неангломовної преси. Знак, що американські справи комплікуються.

Зайшла оце англійка п. Йонг. Пропонує виставку килимів її сестри. Близьким часом має вийти в Лондоні (Англія) альбом її праць.

Була в галереї відома польська скульпторка Кристіна Садовська. Розказувала, що з візитою до її студія приходив мейор міста Торонта Деннісон та що її килим виписали на один рік для декорування торонтонської ратуші.

20 січня 1967.

Саме привезли картини Андре Ляпіна. Буде дуже гарна виставка.

Проф. Кубійович написав листа. Вибачається, що в Енциклопедії так мало подано про нашу галерею. Обіцяє дати більше в Додатку.

21 січня 1967.

Справжня несподіванка: ввечері зайшли до нашої галереї Блур посол СРСР в Канаді І. Шпедько і перший секретар посольства В. Мартиненко. “Мистецька галерея, як церква, — сказав посол на порозі, — до неї можна зайти кожному”. Ми говорили довго про культурні зв’язки й можливості обміну виставками. І. Шпедько формально запросив мене й дружину відвідати Україну. Сказав, що це була б перша цього роду візита з Канади в Україні. Моя відповідь була: “Мені дуже хочеться побувати в Україні, але поїхати туди я можу тільки тоді, як запросить мене Україна, — хоч знаю, що це була б тільки формальність”. — “Я вас вповні розумію, — звучала відповідь. “Дістанете запрошення з України”.

31 січня 1967.

В нас був оце в галереї міністер Іван Яремко. Він купив недавно (не в нас) дві картини Ляпіна і тепер ці-

кавиться його виставкою. Заходила також пані Гайдаш, дружина посла і секретаря міністра Північних територій (згодом міністра мультикультуралізму, прим. М.К.). Може вирішить купити картину Ляпіна.

4 лютого 1967.

Я написав листа мін. М. Старрові. Повідомив про запрошення і наш намір відвідати Україну. Інформував про наші пляни та просив запитатись, чи не було б зацікавлене цією подорожжю канадське Міністерство закордонних справ.

9 лютого 1967.

Дістав відповідь від М. Старра. Уважає справу інтересною й вартою обговорення з міністром закордонних справ П. Мартіном. Пропонує замовити з ним розмову.

На відкритті виставки МкКензі було біля 150 осіб дуже добірної англійської публіки.

19 лютого 1967.

При Блур вулиці відкрився в нас виставка гравюр

Гебус-Баранецької і Леопольда Левицького — обидвоє живуть у Львові. Людей на відкритті було не більше 40 осіб — погода була фатальна. Присутній був редактор "Гомону України" В. Солонинка з дружиною. Казав, що добре було б, коли б нам пощастило мати олії з Києва.

1 березня 1967.

Два дні тому, на балі преси, я говорив з мін. І. Яремком. Розказав йому про наших відвідувачів. Йому це дуже інтересне, сам хотів би відвідати Україну. Ми говорили з ним також про потребу створення центральної галереї — музею.

3 березня 1967.

Сьогодні дістав листа від М. Старра. Маю інтерв'ю з міністром Мартіном на 16 березня. А оце перед хвилиною в нашій галереї при Йонгу знову були посол Шпедько з Мартиненком. Ми говорили про можливість обмінного журналу "Канада" українською мовою в Києві і "Україна" англійською у Канаді.

16 березня 1967.

Я зустрів М. Старра в його парляментарному бюро в Оттаві і зараз ми пішли до міністерства закордонних справ. На коридорі побачили міністра П. Мартіна. Він вибачився, що не може прийняти мене особисто, бо виїздить на похорон свого приятеля. Говоритиме зо мною голова відділу Східної Європи Дж. Л. Герн. М. Старр представив мене Гернові і відійшов. Ми говорили з ним півгодини. Розмова зводилась до того, що контакти є добрі і зокрема в ділянці мистецтва — побажані. Радив відвідати в Москві канадського амбасадора Форда і, коли я погодився, занотував собі дату й годину, щоб замовити візиту. На вимінний журнал з Україною немає грошей, на консулят у Києві немає людей і грошей. Що зробите власними силами — добре. Можна договорюватися, можна спроваджувати виставки і малярів.

29 березня 1967.

В галереї Йонг відбувається виставка Леона Урбонаса із Сіднею (Австралія)

— литовця. На відкритті було біля 250 осіб дуже добірної литовської публіки. Продали 17 картин. В найближчу неділю почнеться виставка поляка Едварда Конюшого, чудового скульптора.

Архітектор і маляр — чех Ян Яндейшек написав, що ждатиме нас у Празі. Нам пощастило дістати летунські квитки в заміну за оголошення в “Ми і Світ” бельгійської летунської лінії “Сабіна”. Маємо вже заплановану всю туру. Виїзд з Торонта 1 травня, 3-ого травня будемо вже в Києві, далі всі більші центри України й виїзд до Праги, де почнеться тритижнева тура залізницею по Європі. Після цього виїзд з Брюсселі до Торонта.

З України прийшло формальне запрошення від Спілки художників України, підписане її головою Василем Касіяном.

6 квітня 1967.

З Варшави приїхала молода малярка Аліція Шуберт-Ольшевська. Матиме в нас виставку в першій половині липня. Надіслав також кар-

тини Генрик Мусяловіч, прекрасний варшавський маляр.

Дістав оце листа від Аркадії Оленської-Петришин. Пише про те, що говорила в Києві із секретарем Спілки художників України про обмін виставками. Непоінформована, що в нас діється. Пише: “Коли б пощастило в Канаді зорганізувати виставку радянських художників, то легше було б домогтись у Києві виставки еміграційних мистців”.

22 квітня 1967.

Сьогодні в щоденнику “Гловб енд Мейл” була дуже добра рецензія на виставку Едварда Конюшого. Одночасно була також нотатка про нашу подорож в Україну. Це добре для чужих і ще ліпше для своїх.

7 липня 1967.

Обширне звітання про наш побут в Україні було поміщене в “Ми і Світ”. Тут скажу тільки, що приземлюватись у Києві було невимовно зворушливо. З першої хвилини там ми почулися так, як вдома. Кого не зу-

стріли, здавалося, знаємо від десятків років. Якось дивно знайомими були нам наперед всі умови життя. Навіть і сам Київ був саме таким, як ми знали його з картин мистців, з фотографій і з уявлення. Ми зустріли Україну сильнішою, як собі уявляли.

13 липня 1967.

Сьогодні в “Українському голосі” у Вінніпегу була мала неутральна згадка про нашу подорож.

17 липня 1967.

В суботу на вечері була в нас критик Кей Крітцвайзер. Ми засиділись до 2 год ночі. Того дня була в “Гловб енд Мейл” більша стаття про нашу подорож.

15 вересня 1967.

Прийшла з Києва чудова виставка монотипій Миколи Глуценка.

Під час подорожі по Україні ми побували в робітнях сотень мистців і вибрали біля тисячі картин, які хотіли б закупити і спровадити до Канади. Але ні малярі, ні Спілка хуудожників Украї-

ни не могли дати нам цін на них. Це мала зробити спеціальна комісія з Москви. Проминуло вже ось чотири місяці, а цін все ще нема.

17 жовтня 1967.

Наші фінансові справи стоять дуже погано. В галереї при вул. Йонг нічого не продається. Вчора було відкриття виставки В. Свириденка. Виставка чудова, багато людей, але продаж — жодна. Напився народ вина, поговорив і щасливий розійшовся. Ні centa приходу. Про картини з Києва ані чутки.

18 жовтня 1967.

Справи й гумор дещо покращали. Продав чотири

картини Свириденка. Три купили чужинці — канадці, а одну старенька пані Шумовська.

9 листопада 1967.

Нарешті надійшли ціни з Москви. Нemoжливі. Не дотримано жодних умов. Я дуже розчарований цим. Написав листи послові Шпедькові, В. Касіянові, М. Глущенкові.

В нас, в галереї Блур, відкрилася виставка монотипів Миколи Глуценка. На відкритті було понад 300 людей. Часописи "Вільне Слово" і "Новий Шлях" помістили мою статтю про мистця.

НАЙПЕВНІШИЙ ЗАСІБ

Генерал робить перевірку якості води в касарнях.

— Як ви боретесь із занечищенням води? — запитує.

— Ми спершу її варимо, — відповідає сержант, опісля фільтруємо...

Генерал схвально притакує.

— . . . і врешті, для певності, п'ємо, замість води, пиво".

*

Чоловік і його дружина важко захворіли.

— Що ви думаєте про їхній стан? — запитали лікаря.

— Боюсь, що вони обидвое овдовіють!...

ДАВНІЙ КИЇВ ОЧИМА ЧУЖИНЦІВ

Численні чужинці, що побували у давньому Києві, — воїни й купці, посли й священики, вчені й лікарі, — залишили цікаві спогади про місто. Для нас вони важливі як свідчення очевидців, що на власні очі бачили Київ Х—ХІІІ ст. Ці розповіді чужинців, часом багаті на побутові деталі, суттєво доповнюють відомості наших джерел.

Наукою встановлено, що Київ виник у кінці V ст. по Хр. Місто відразу ж привернуло увагу чужих хроністів. Як я вже писав, Несторів літопис “Повість временних літ” оповідає про започаткування Києва трьома братами: Києм, Щеком і Хоривом. І от давньовірменський вчений Зеноб Глак, котрий жив у VI чи VII ст. по Хр., до своєї “Історії Тарона” (збірки різних переказів, не завжди пов’язаних з історією Вірменії) вмістив сказання про трьох братів: Куара, Мелтея і Хореана, що у да-

лекій країні Палуні разом заснували місто. Чи не правда, спадає на думку країна полян і двоє братів-засновників Києва Кий і Хорив з “Повісті временних літ”? Втім, і зовні несхожі імена середульших братів, як встановлено мовознавцями, за змістом тотожні: і Шек, і вірменське Мелтей означають “змій”.

Аналогічні й композиція та зміст вірменського і літописцевого сказань. Обидва розповідають, як брати спочатку жили кожний на своєму місці, а потім сукупно збудували місто на горі. Разом з тим, наша легенда на вірменському ґрунті обросла додатковими легендарними елементами.

Як же потрапила повість про походження Києва до твору освіченого вірменського книжника Глака? Дехто з вчених припускає, що русичі й вірмени зустрічались у межах Візантійської імперії, з якою вони були в різ-

номанітних політичних і економічних стосунках. Мені ж здається, що цю повість виніс безпосередньо з Києва вірменин, який побував там не пізніше VII ст. по Хр. На вірменській розповіді про Куара та його братів немовби лежить печатка безпосереднього враження очевидця: Глак пише, що коли Куар та його брати піднялись на гору для будівництва міста, то знайшли там багато трави і дерев, простір для полювання, там віяло прохолодою.

Не тільки вірменські, а й інші східні мандрівники бували у ранньосередньовічному Києві. Чільне місце серед них належало в IX—X ст. арабам. Купці з численних арабських країн Азії, Африки, Близького Сходу постійно їздили шляхами далекої землі русів, збували там свої товари і вивозили звідтіля хутра, тканини, зброю, мед. Свідченням їх перебування на Русі є досі знаходжувані скарби арабських монет. Від цих купців одержали свої відомості про Руську землю та її міста арабські й персидські географи та історики, у

творах яких трапляються згадки і про Київ.

У 30-х роках X ст. вихідець з Південного Ірану ал-Істахрі обробив і доповнив новими матеріялами написану десятима роками раніше “Карту кліматів” персидського географа ал-Балхі. У цьому творі читаємо, що найближча до столиці Волзької Булгарії Булгара група русів, тобто Південна Русь, має царя, котрий сидить “у місті, яке називається Куйаба (Київ. — Авт.), і це місто більше від Булгара. І люди прибувають для торгівлі до Куйаби”. Це коротеньке повідомлення старого персидського джерела надзвичайно важливе. Задовго, більше, ніж за півстоліття до вокняжіння Володимира Святославича, з часами правління якого прийнято пов’язувати піднесення давньоруської столиці, східні географи сповіщають, що Київ тоді був уже видатним торговельним центром і за розміром перевищував Булгар Великий — один з найбільших світових ринків на Волзі, де скупчувались торгові люди з усіх кінців світу

і який вражав сучасників своїм багатолюддям.

Це свідчення про Київ доповнюється звісткою з іншого арабського джерела — анонімного твору “Межі світу”, написаного в кінці X ст. Назвавши Київ “приємним містом і резиденцією царя”, невідомий нам географ додає: “З нього вивозять різноманітні хутра і цінні мечі”. Про ці мечі він із захватом пише, що їх “можна зігнути удвоє, але як тільки відпустиш, вони набирають колишньої форми”. З інших творів арабських і персидських авторів X—XII ст. відомо, що гнучкі й міцні руські мечі були поширені в багатьох країнах Сходу, бо переважали за бойовими якостями і міццю й недовговічні мусульманські шаблі.

З початком XI ст. до Києва починають їздити люди з Заходу. В 1006 році у князя Володимира Святославича побував німецький єпископ Бруно, прямуючи з місіонерською метою до печенігів, що кочували в степах Північного Причорномор'я. Володимир гостинно зустрів високого церковного ієрар-

ха. І той прожив у Києві близько місяця. На жаль, свої враження про відвідання Києва Бруно передав потім надто лаконічно, опису міста єпископ не залишив. Зате цінною для нас є його звістка, що кордон Київської держави з печенігами був укріплений частоколом, щоб перешкодити нападам цих небезпечних кочовиків на Русь і її столицю.

Перший опис Києва у західноєвропейському письменстві вміщено у “Хроніці” саксонського монаха Тітмара з Мерзебурга, що датується 1018 р. Свої відомості про Київ він одержав від саксонських найманців, що були у війську польського князя Болеслава Хороброго, котрий підтримував у змаганні за київський престол Святополка Окаянного проти Ярослава Мудрого. Тітмар характеризує Київ таким чином: “У цьому великому місті, яке править за столицю держави, існує більше 400 церков і 8 торжищ, а народу — незліченна сила, що, як і у всій тутешній області, складається головним чином із збіглих рабів”.

Деякі історики один час ставили під сумнів вірогідність повідомлення Тітмара, заперечуючи, насамперед, наявність у Києві такої великої кількості церков. Візьмемо, проте, до уваги, що у "Хроніці" Тітмара йдеться не лише про великі міські храми, а й про домові церкви, які були при садибах бояр і багатих купців, про невеликі дерев'яні церкви і каплички. Київ, як на часи середньовіччя, був дуже багатолюдним містом, у якому тоді налічувалось кілька десятків тисяч жителів.

Важливим є й інше твердження Тітмара, за яким населення Києва складалося "головним чином, із збіглих рабів". Інформатор-очевидець правильно вловив суть справи. Річ у тому, що населення середньовічних міст поповнювалося переважно за рахунок селян, які втікали від своїх панів.

Коротеньке повідомлення Тітмара кидає промінь світла на Київ якраз у той момент, коли його людність зростала особливо швидко. То був час інтенсивного роз-

витку ремесел і торгівлі на Русі, і міста притягали до себе всіх, хто бажав спробувати сили в майстернях і на торжищах.

Найвищий розквіт Києва цього періоду припадає на часи князювання Ярослава Мудрого (1019—1054 рр.)—тоді столиця Русі швидко розбудовується і прикрашається, оточується могутніми земляними валами з дубовими стінами і баштами на них, зводиться кілька воріт, серед яких всесвітньої слави зажили Золоті — парадний в'їзд до Києва. У місті будують розкішні палаци й храми, серед яких особливо виділяється Софійський собор.

Своєю красою і величчю Київ зачарував чужинців. Відгомонам такого враження якогось німецького мандрівника є короткий запис знаменитого історика і географа другої половини XI ст. Адама з Бремена, котрий відзначив у своєму творі, що Київ є суперником самого Константинополя і головною окрасою Русі.

Минали роки. Київ прикрашався і за наступників

Ярослава в XII — першому сорокаріччі XIII ст. Місто розросталось, убираючи в себе все нові й нові райони. Життя вирувало і в передмістях — насамперед, на торгово-ремісничому Подолі. Створюються нові величні споруди, меред яких відзначу зведений 1108 р. Михайлівський собор з визолоченим куполом, завдяки чому його прозвали ще в давнину Золотоверхим. Гарними були й дерев'яні будинки простих городян, прикрашені художнім різьбленням.

Аж до нашестя монголо-татарських орд у грудні 1240 року Київ залишався всіма визнаною столицею Русі, її політичним, економічним і культурним центром. Він продовжував справляти велике враження не тільки на освічених західноєвропейських мандрівників. Коли на початку 1240 р. авангард монгольського війська наблизився до Києва, літописець відзначив, що проводир татар “Менгу-хан прийшов подивитись на град Київ. Він став на тому боці Дніпра (лівому, низькому. — Авт.), побачив град і здиву-

вався його красі і величі”. Кияни гордо відкинули вимогу хана піддатися йому. Тоді в кінці того самого року головні монголо-татарські сили під проводом Батия штурмом здобули Київ і зруйнували його.

Кілька століть простояла в руїнах центральна частина міста. Життя зосередилось на Подолі, бо в горішньому місті мешкало мало людей. Але й руїни дивували чужинецьких гостей. Так, італієць Олександр Гваньїні, що побував у Києві 1581 р., написав, що Київ — величезне й давнє місто, перша столиця Русі. “Про колишню пишність та справді величний вигляд міста, — продовжує він, — свідчать самі руїни і пам'ятки, розташовані на площі шести миль. Досі на сусідніх горбах видніються сліди церков, монастирів та спустілих будинків”.

Збігло багато часу, перш ніж Київ було відбудовано. Це сталося аж у XIX ст.

Микола Котляр,
доктор історичних наук.

ПІД ЗАХИСТОМ ХОЛОДУ

Учені навчилися зберігати живу клітину під захистом космічного холоду. Недавно вони провели охолодження до наднизьких температур мишачих зародків. Їх заморозили при температурі мінус 268 ст. Ц. Після розморожування виявилось, що половина з них життєздатна. Зародки пересадили в організм самок, і вони розвинулись у нормальне потомство.

Цей унікальний експеримент довів, що зародки живого організму можна зберігати нескінченно довго. Що ж це обіцяє людям? Ми матимемо унікальну можливість зберігати і розмножувати рідкісні види тварин, керувати процесами їх відтворення. Можна буде виводити чисторідних коней, курей, овець, нові, поліпшені сорти сільськогосподарських рослин.

Сьогодні з ізольованої клітини вже вирощують цілу рослину: одержано небачені культури моркви, тютюну

тощо. Але робота селекціонера, який на виведення нового сорту витрачає 10—15 років, скоро докорінно зміниться. Холод пришвидшить цей процес. У майбутньому буде створено “банки” культури рослинних тканин. У ньому зберігатимуться цілі колекції сортів, а потрібні зразки селекціонери використовуватимуть у своїй практичній роботі.

Учені виходять з припущення, що рослинному світові властиві ті ж самі біологічні закономірності, що й тваринному. Отож вони сподіваються впливати на клітину рослини так само, як на живу клітину людини чи тварини. Це означає, що тут може прислужитися весь арсенал засобів, які нагромаджено у процесі боротьби за довголіття клітини в глибинах холоду. Зокрема у Харкові, в Інституті проблем кріогенної біології і медицини Академії Наук України ведуться роботи, щоб викори-

стати кріопротекторів для захисту рослин від морозів. Проблема ця надзвичайно актуальна. У спеціальних холодильних камерах висаджують сіянці й обробляють їх кріопротекторами — вносять ці речовини у ґрунт, змочують ними листя або просто напилюють на поверхню листа. Кріопротектор швидко всмоктується, потрапляє всередину рослини і знижує температуру замерзання клітини. Крім того, він запобігає хімічним змінам у ній, внаслідок яких клітина наче б “тече”: у мембранах утворюються отвори, через які витікає весь її вміст. Зовні клітина ніби ціла, а проте вона нежиттєздатна. Кріопротектор рятує її від такого лиха, і вона може жити в умовах холоду.

Механізм захисту вивчали в лабораторних умовах. Але вчені сподіваються, що успішними будуть роботи і на дослідних ділянках. Принцип дії кріопротектора, так би мовити, не чужий природі. Приблизно так само рослини самі захищаються від холоду. Восени вони уповільнюють ріст, нагрома-

джують цукор, гліцерину, білки, кислоти. Утворюється ніби захисний “коктейл”, своєрідний внутрішній кріопротектор. Напередодні зими у клітинах відбуваються процеси, внаслідок яких змінюється фізіологічний стан протоплазми. Вміст живої клітини, який раніше був рідким, стає чимось наподобі желе. Цей “холодець” вже не боїться механічних пошкоджень, втрати води. Такий клітині не страшний холод.

Але пшениця, скажімо, — то витвір людини, вона не долала разом з усіма рослинами всі сходинки еволюції, отож не має механізму захисту від холоду. Її генний апарат на це просто не приготований. Тому пшениці вводять кріопротектор штучно, сподіваючись, що він створить внутрішнє середовище, здатне убезпечити її від морозів. Але цей ефект не передається у спадок. Отже, кріопротектор доведеться вводити щоразу, коли виникне небезпека весняних заморозків. З допомогою кріопротекторів мають намір захищати не тільки пшеницю,

а й яблуневі культури. Ними можна обробляти і рослини, і готові плоди. Причому — як ті, що ще перебувають на дереві, так і приготовлені до транспортування. Ці речовини добре розчиняються у воді, їх легко змивати перед вживанням плодів у їжу. Можливо, пощастить створити кріопротектори, які взагалі не проникатимуть усередину рослин чи плодів. Та все це поки що — експерименти.

Навчившись зберігати живі клітини в умовах холоду, харківські дослідники взяли за іншу проблему. Чому б, скажімо, не сховати у спеціальному “банку” сперму цінних порід риб — осетра, севрюги, білуги? Її запаси знадобляться риборозплідним станціям. І хоч такого “банку” ще немає, одержано результати, які можна поручити практикам. Маючи заморожену риб’ячу сперму, можна запліднювати ікру рідкісних порід. Так само разом з виробничниками вчені зберігають рибу, якій

загрожує знищення. Потерпають від гідротехнічних споруд, наприклад, судак, короп, лосось. Але їхня сперма не переносить холоду. І ось шукають методи збереження клітин цих риб при низьких температурах. Розробляють спеціальні харчі, підбирають кріопротектори і середовища.

Сьогодні часто доводиться перевозити рибу з одного місця в інше — для продажу, розведення. Перевозять її літаками, вантажними автомобілями, у залізничних цистернах. Це невигідно, бо води завжди втричі більше, аніж самої риби. Як зарадити справі? Учені висловили ідею: рибу треба охолодити до температури трохи нижчої від нуля і в сонному стані примістити у спеціальні розчини. А їх вистачить значно менше, ніж води, бо охолоджена риба не потребує багато кисню. Таким чином перевезення спростяться і стануть дешевшими.

Володимир Софронів

*

Смерть — це лікар вбогої людини. (Ірландська приповідка)

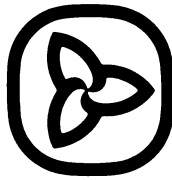
ВАМ НАЛЕЖИТЬСЯ, МОЖЕ ДОПОМОГА В ПЛАЧЕННІ ОНІР

Якщо ви живете в ОНТЕРІО вже бодай 12 місяців, то, може, прислуговує вам допомога в плаченні ваших внесків до Онтерійського Здоровного Обезпечення:

- Якщо ви самітні і ваш оподатковуваний дохід є нижчий \$4.000, або ви одружені й ваш оподатковуваний дохід є нижчий \$5.000.
- Якщо ви тимчасово не можете платити внесків до ОНІР з причини безробіття, недуги, непрацездатності або фінансових проблем.

АБО, МОЖЛИВО, ВИ ЗОВСІМ НЕ ЗОБОВ'ЯЗАНІ ПЛАТИТИ ВНЕСКІВ ДО ОНІР

- Якщо ви або ваша подруга маєте понад 65 років і жили в Онтаріо впродовж останніх 12 місяців, то можете внести аплікацію на безплатне медичне і шпитальне забезпечення.

Ontario

**Ministry of
Health**

**Dennis R. Timbrell
Minister**

Докладніші інформації можете одержати в
льокальному уряді ОНІР (Шукайте його
в телефонній книжці під Ontario Health
Insurance Plan).

ДЯКУЄМО ТОБІ, АМЕРИКО!

США виявили багато вдячності Канаді за те, що переховала у своєму посольстві в Тегерані кількоро осіб з персоналу їхньої амбасади та врятувала їх, забезпечивши своїми паспортами. Одним із таких виявів була дана автобусною компанією "Grey Hound" (її символ — сіра мисливська собака находить на кожному автобусі і кожній автобусній станції) можливість канадським громадянам купити собі всього лиш за 99 кан. доларів квиток, який давав право подорожувати 30 днів по всій країні у всіх напрямках її автобусами, зупиняючись де завгодно. На цьому своєрідному подорожньому паспорті знаходилася емблема з написом "Дякуємо тобі, Канадо".

Цьогорічна зима була для нас особливо важка в музеї, отож ми з дружиною використали цю унікальну нагоду подорожування двічі — в березні й травні цього року. Це були тільки двотижневі

тури, бо годі було нам виїздити на довше.

Шукаємо сонця і тепла

Минулими роками ми декілька разів уже побували на Флориді. Їдучи туди інколи автомобілем, доволі добре познайомились із побережжям Атлантийського океану та більшими центрами східних американських степів. Але ніколи досі не щастило нам побувати в Середній та Західній Америці. Отож склалося в нас почуття людей, які живуть у передніх кімнатах просторого будинку, але не побували ніколи й не знають, що діється всередині та по другому боці.

Це був початок березня, тобто пора, коли на півдні вже розцвітає весна. Щоб швидше дістатись до тепла, ми запланували їхати прямо на південь — до Нью Орлінс (Нового Орлеану). Отож, виїхавши з недалекого Бофало вранці, ми їхали без пе-

перви весь день, всю наступну ніч і знову день, зупиняючись тільки на каву чи перекуску в містах Клівленді, Сінсінаті, Нешвіл та ще в двох чи трьох менших місцевостях.

Подорожування автобусами дуже вигідне, порівнюючи з автомобілем. Всідаючи до автобуса на ключевих зупинках, можете стати в черзі першими і зайняти передні місця, праворуч водія, звідки маєте чудовий вид на дорогу. З автобуса бачите куди ширшу панораму й можете розглядатися на всі боки. Таке подорожування також на багато швидше. Автобуси з правила їдуть з більшою швидкістю, як інший автовий рух, і їдуть безпереривно, міняючи тільки водіїв. Тому то за цієї півтори доби ми змогли проїхати впоперек чи вздовж стейти: Нью-Йорк, Пенсильвенію, Огайо, Кентакі, Теннесі, Міссіссіппі й Люїзіану.

Весна була в цьому році виймково пізня, отож провели ми почали зустрічати аж у південній частині Міссіссіппі, а весну вже аж у самому Новому Орлеані,

який привітав нас повною зеленню і повинню цвіту. Це місто розкинулося на півострові, який замикає східну частину Мексиканського гольфу. Щоб дістатись до нього, довелося нам їхати понад 30 миль дорогою, побудованою на палях над водами озера Понтчартрен. Нью Орлінс — це один архітектурний музей, унікальна пам'ятка першого французького поселення на американському континенті. Шукаючи нічлігу, годинами ходимо його вулицями із пишними готелями, каварнями і сувенірними крамницями. Навіть і в цю вчасну пору воно заповнене туристами. Якщо знайдете ще десь вільні кімнати, то їх ціни починатимуться з 50 доларів і вгору. Ресторани мають славу найкращих в Америці.

Для нас Нью Орлінс був і задорогий і надто ще холодний, бо температура дня не переступала тоді 18 ст. Ці і з моря віяв пронизливий холодний вітер. Хоч як нам хотілося краще познайомитися з містом і його пам'ятками, але треба було їхати далі. Ще вдома ми плянували

вдатися з Орлеану до Юсто-ну і Ст. Антоні та далі на Захід вздовж Тексасу і мексиканського кордону. Але радіо заповідало сніг у Тексасі і холод у Каліфорнії. Отож ми воліли шукати певнішого тепла у Флориді.

Орлянд, Кейп Кеневрал, Ст. Пітерсбург і Маямі

Постійне життя на Флориді має, мабуть, стільки ж негативів, як і позитивів. Найзадовolenіші ті, хто має можливість жити там взимку і на пору задухи й літньої вологості виїздити на північ.

Ми переконались, однак, що поза деякими місцевостями Мексика, Маямі й околиця, це єдиний шматок північно-американського континенту, де майже певно можете очікувати тепла в кожному пору року.

Дорога з Нью Орлеану до Флориди проходить в стейті Міссісіппі понад самим берегом Мексиканського гольфу, вздовж широкої піщаної пляжі. В той час, коли ми проїздили, об берег бились холодні сірі хвилі, але тепер, влітку, вона напевно роїться

людьми. По боці континенту переплітаються багаті приватні посілости із садами та готелями для туристів. Північна Флорида — це край помаранчевих і грейпфрутових плянтацій. Вона гористіша південної і зелень там буйніша й соковитіша. В Орлянді, серці того краю, ми були вчасно вранці. Мали там кілька годин часу й, коли б ближче, могли були б бодай коротко побувати в Дісней ленді. Але з міста туди біля 20 миль. Отож, діждавшись сполучення, ми поїхали прямо до Тайтусвіл, де вже ждали нас на зупинці наші приятелі, які перенесли туди жити з околиці Ніягари. Місцевість Тайтусвіл знаходиться недалеко космічної бази Кейп Кеневрал. Але там ми вже побували іншим разом. Тепер їздили на Атлантийський океан (всього три милі від місця нашого побуту) та ввечері — на симфонічний концерт до містечка Коко. Заходили з приятелями також в може єдиний тепер у світі ресторан, де за 3 долари можете досхочу наласуватись і аж до переситу наїстись най-

добірніших страв, під якими вгинаються столи.

Дальшим нашим етапом було місто Ст. Пітерсбург. Там ми мали змогу порівнювати враження теперішні і ті з-перед 10-15 років, коли приїздили туди відпочивати. Це гарне місто на півострові пов'язане із сушею десятками довжелезних мостів. Деякий час згодом, коли нас уже не було на Флориді, трапилась там жаклива катастрофа: Проїздячи попід мостом, пароплав зачепив за мостову підпору і враз з частиною моста потонув у хвилях затоки автобус "Грей Гавнду", з такими ж, як ми, туристами. Загинуло біля 20 осіб.

Ст. Пітерсбург — це місто старих. Ми бачили гурми цих знівечених старістю людей у готелі, в якому ночували. Вони, будучи заможніми, живуть там постійно.

Сам Пітерсбург, нам здається, постарів також. Дуже цікавий культурний центр, де розважались колись старші люди, закрився. В місті менше квітів, як було колись. Є там невеличка українська колонія і починаєть-

ся організоване життя. Але поблизу Ст. Пітерсбурга, в Нортпорті за Сарагоссою, виростає досить швидким темпом більший український центр, який постав біля "чудодійного" озерця з теплими купелями, що, як кажуть, лікують всі фізичні людські немочі.

Коли ми проїздили побіч озерця, день був холодний, — лізти у воду не було охоти. До того ж у нас не було замовленого приміщення і не було нам відомо, як там маються справи з готелями. Крім цього ми поспішали до Маямі, де врешті загрелись, провівши кілька днів на сонячному побережжі Маямі Біч. В той час там ніщо не передвіщало ще зудару рас і вибуху пожеж та насилля, які незабаром мали знищити цілі квартали міста.

За день, ніч і половину наступного дня ми дістались вже раніше відомими дорогами до Йонкерсу біля Нью-Йорку, де стільки мистецької краси в наших приятелів д-ра Василя Кіналя і його дружини — майстра багатьох мистецьких жанрів, п. Ярослави. Їх гостями ми бу-

ли також на прем'єрі "Манон Лєско" Масне в Метрополітен опері в Нью-Йорку. Наткнулись там на коридорі на Жакі Кеннеді — подібно, як за другої подорожі в Сан Франціско, в готелі зустрів я віч-на-віч сенатора Кеннеді.

Щоб сполучити приємне з позиточним

Їдучи з Нью-Йорку додому, ми ніяк не планували вибиратись в другу автобусну подорож. Але склалося так, що в різних приятелів у Чікаго й околиці виринула думка запросити нас влаштувати в тому місті для українців вечір про Василя Курілика і його музей у Ніягара Фаллс. Ми домовилися врешті конкретно з д-ром Ахіллем Хрептовським, що цей вечір відбудеться 18 травня в Українському Інституті Модерного Мистецтва. Довкола тієї дати ми й запланували нашу велику подорож на Захід США, із ще трьома нашими виступами — у Фініксі, Арізона, Лос Анджелес, Каліфорнія і Денвері, Колорадо.

Ми виїхали з Ніягари 4 травня до Чікаго, вступивши там тільки на те, щоб залишити книжки й матеріяли потрібні для виступу. На автобусній станції нас привітали д-р А. Хрептовський, п. Калина Помірко, п. Коверко і п. Василь Качуровський, — тобто ці основні ентузіясти, з ініціативи й працею яких постала ця незвичайна інституція — Український інститут модерного мистецтва, що його гарний будинок і дещо з його збірок ми оглянули ще того самого вечора. Трохи згодом прийшли туди, щоб взяти нас до себе до дому на вечерю і нічліг панство Антоновичі (мистець і кіно-продуцент пані Орися Жмуркевич-Антонович наша давня знайома).

Наступного ранку ми почали перший і найдовший етап нашої дороги (день-ніч-день безперервної їзди), що завів нас аж до міста Албукірке в стейті Нью Мексіко. Спершу, у стейті Ілліной, це безмежна, дуже багата і доволі монотонна рівнина. Від міста Ст. Люїс вона поволі починає переходити в горбавий, часто перетиканий

лісами й річками краєвид, який у дечому нагадує українське Поділля. Це стейт Міссурі. Тоді терен знову вирівнюється. Там, побіч урожайних піль, видніють вже більші пасовиська. То Оклягома із столицею тієї ж назви — Оклягома сіті. Проїздивмо ще найпівнічнішу частину Тексасу й не марнуємо нагоди, щоб з'їсти в Амеріллї справжнього тексаського стейка. А там далі попадаємо в незвичайний краєвид Нью Мексіка. На горизонті появляються спершу начебто розкинуті далеко один від одного гігантні саркофаги. Вони щораз чорнішають у передвечірньому світлі сонця. Дедалі ці саркофаги-гори переходять у стіжковані могили, що їх якась могутня рука пробувала зруйнувати дощенту. Але все таки вони встоялись — з повивертаними скелями, з безмежними стосами-горами нагромадженого каміння, голого й ніяк ще неповні порослого рослинністю. Маєте враження, що ця страшна катастрофа, яка цю, колись, мабуть, квітучу природу змінила на анти-при-

роду. Порядок на антипорядок, гори на антигори і красу на антикрасу. І досі згадую ті краєвиди з жахом і нізачо в світі не бажав би собі там жити. Маєте враження, що це рівнина з невеликими горами. Але автобус силкується, щоб подолати висоту, і написи при дорогах інформують, що ми находимося на висоті 8.000 і більше стіп.

Згодом гори стають дещо більш упорядкованими, автобус спускається поволі вниз і ми попадаємо в простору долину, звідкіля вже тільки здалеку бачимо гори. Це гарне й модерне місто Альбукірк. Нам не треба б там зупинятися, але втома примушує перервати їзду.

Заночовуємо в готелі і вранці, ледь сонце зійшло, їдемо в бік Великого каньйону. На жаль, у нашому плянуванні не знайшлось одного додаткового дня, який дозволив би нам відвідати сам Великий каньйон.

Але їдучи до Флегстаффу, що є найближчим до каньйону пунктом, де зупиня-

ються автобуси публічного транспорту, ми проїздили побіч багатьох менших каньйонів і маємо вже деяке уявлення, як виглядає Великий. Проїздили також зону скам'янілого лісу та находились побіч одного вже не дуже активного вулкану, з якого все таки куриться дим. Великий каньйон ми бачили тільки здалеку, їдучи вже з Флегстаффу до Фініксу.

Містечко Флегстафф дуже особливе. Лежить воно майже на висоті вічного снігу, що біліє довкруги. А, однак, це досить поважний культурний центр з власним університетом. Дорога звідтіля опускається поступово вниз, аж до чудового підгірського міста Фінікс, де температура травня вагається поміж 90—100 ст. Фаренгейта (тобто між 30—35 ст. Цельсія тепла). Ще не доїхавши, ми вражені різноманітністю кактусів, які в той час перебували в стані цвітіння.

На автобусній станції у Фініксі нас ждав уже о. Мирослав Колодій, мій давній товариш з часів студій, в якого ми мали зупинити-

ся та в його церковній залі мали мати наш інформаційний вечір про музей. Наш господар самотній, отож ми зупинялись тільки коротко в ресторанах, щоб з'їсти. Поза цим він безупину возив нас по місті й околиці, знайомлячи з усім цікавим. Розкинуте на широкому просторі це майже мільйонове місто, яке виросло дуже недавно, гарно заплановане. В архітектурі використано всі особливості чудового краєвиду та красу різноманітного камінного матеріалу з довколишніх гір. Найбагатші вілли підносяться аж під вершки гір. Їх нічні світла створюють вночі таке враження, що його можна майже рівняти до казкових панорам Лос Анджелесу й Сан Франціско, що їх ми мали побачити незабаром.

Фінікс — це місто сенатора Голдвотера і ми бачили на верху однієї з гірок його посілість та дім з лісом радієвих і телевізійних антен. Теле- та радіокомунікація — це його гоббі.

Возив нас о. Колодій до найлюксовіших мотелів,

на гірські озера, до високого на кілька сотень метрів водограю, якого вода спадає вниз райдужною веселкою. Та найінтереснішою була наша подорож до парку-заповідника кактусів. Королями кактусового світу є безсумнівно, кактуси “саваро”, яких вік сягає кількох сотень років — як наших дубів, і які стоять одинцем або невеличкими гуртами, наче воїни на сторожі прадавніх гір.

Дуже цікавою була прогулянка до Сан Сіті біля Фініксу, де живуть тепер д-р Леопольд Левицький з дружиною, читачі “Ми і Світ” з перших років його появи. Сан Сіті, це місто спеціально побудоване для людей старшого віку. Воно має прекрасні умови життя, невеликі податки, чудові парки і басейни. Але молодим людям не можна там жити і в публічних басейнах дозволено молодим відвідувачам купатися тільки до полудня.

З Фініксу день дороги їхати через Сан Дієго до Лос Анджелес. З гористого краєвиду Арізони автобус ви-

плигає на урожайні рівнини південної Каліфорнії — це звідтіля надходить до нас взимку ота прекрасна городина! А там далі знову видряпується в каліфорнійські гори, на яких схили поблизу Тихого океану розкинулось широко своїми підміськими оселями Сан Дієго — гірський курорт віддаленого на 150 миль Лос Анджелесу і великий морський порт військової флотії.

Дорога із Сан Дієга до Лос Анджелес — це майже безперервний ланцюг багатих надокеанських місцевостей, які обліпили довколишні гори, прикрашені струнками кипарисами.

Наші господарі п-во Коріні живуть у північній підміській місцевості, але інж. Володимир Корінь виїхав нас зустріти в Лос Анджелесі. Ідучи до Ван Ньюї, бачимо праворуч на горах напис Галлівуд. У нас було надто мало часу, щоб їздити й оглядати посілости фільмових зірок. Натомість поїхали відвідати давнього знайомого з Торонта, продюцента малих фільмів і винахідника в ді-

лянци техніки фільмування, Богдана Солука. Він побудував собі на одній з гір Лос Анджелесу справді розкішну віллу, з широким, панорамним видом на місто.

З отого казкового Галлівуду ми тільки бачили й ступали по витиснутих у цементі підписах та відбитках стіп і рук кінових зірок та оглянули їх “Пантеон слави” у вітринах біля китайського кінотеатру. Саме там, наглядніше як будь-де, виявляється, якою марною є слава цього світу.

Наш “вечір” відбувся в Лос Анджелесі вчасним пополуднем в тамошньому Культурному центрі. Зібралася добірна і досить численна, як на той час, публіка. Програма, як і скрізь інше, складалася з реферату на тему “Василь Курилик і його музей в Ніягара Фаллс”, прозірок з музею, прозірок деяких творів Курилика і одного з фільмів базованого на творчості мистця. Панство Коріні не тільки, що все те зорганізували, а й подбали, щоб наше перебування в їх хаті і в Лос Анджелес було дуже приємне.

Сан Франціско, Денвер, невадські касина й пустелі Вайомінгу

Подорож до Сан Франціска мала виключно тільки туристичну мету — побачити те місто, яке широко славиться своєю красою. Побачивши, ми справді його полюбили. Воно перевершило наші сподівання і красою й особливою атмосферою. Вже сама дорога до нього якась інша, як попередня. Природа багатша, гори просторіші.

Маючи в нашій диспозиції тільки один вечір, ми взяли собі красзнавчу туру, з якою оглянули всі панорамні місця і наймаркантніші будівлі. З цього найбільше врилося в пам'ять мандрування по вузьких вуличках китайського міста — найчистішого у світі поза Китаєм. А також славний Фішермен'с верф із сотнями ресторанів та спелюнок, де накручувалось чимало фільмів.

У нас не було часу побувати у Лас Вегас, це місто залишилось осторонь нашого шляху, але, ідучи наступного дня в напрямку Денве-

ру, ми проїздили вночі впоперек стейту Невада, де дозволений газард. Там ми зупинялися в касинах чотирьох місцевостей. Увійшовши до першого з них у місті Ріно, ми звернулися за інформацією до однієї із жінок, яка видалась нам особливо обутою з усіма правилами гри і машинами. І вона виявилась українкою з Ванкуверу. Їй щастило того вечора. При нас виграла 400 доларів.

Після Невади почались холодні Скелисті гори і призабуті вже написи при дорогах, які остерігали перед ожеледою та сніговими зав'язями. Це був аж надто різкий контраст до такого недавнього тепла Арізони.

Заторкнувши частину стейту Юта, ми знайшлися серед високогірських пустель Вайомінгу. Сама столиця цього стейту Шієн — це велике село. Не тільки без асфальтних доріг, а й без хідників. Інші ж менші місцевості, в яких ми зупинялися — це примітивні пастуші села, де й досі залишилися головною комунікацією коні та кінні запряги. В крам-

ницях виключно тільки теплі й шкіряні речі, при тому ж на половину дешевші, як деінде. Я купив собі там задруковану назвами старих фірм сорочку — за 5 доларів. Вона видалась нам особливо характеристичною для тамошнього побуту. Вже вдома приглянулись до неї ближче: вона була пошита в Тайвані!

Але добрі вибивані чоботи можна було купити там за 45 доларів і “паї” були справді оригінальні — тамошні. Такі смачні, що хотілося взяти на дорожку.

А там, після півторадобової подорожі із Сан Франціско, прийшов Денвер із гостинною родиною панства Коритків, добрячістю о. Павла Смаля, услужністю родини Горчаківських і Василин.

Незвичайний о. Смаль навіть переклав час свого Богослуження, щоб догіднішими були умови для влаштування нашого вечора. І той вечір справді пройшов дуже успішно.

Має Денвер теж дуже важливу інституцію, де ми побували. Це бібліотека, Сту-

дійний Український Центр та справді імпульсним видавництвом проф. д-р Б. Винара. Ми сповнені великого подиву і признання за велику роботу, яку д-р Винар робить у ділянці пропаганди українського імені й української науки.

Панство Зенон і Марія Коритки не лиш організували наш вечір у Денвері, але й віддали нам до диспозиції на час нашого перебування цілу свою гарну хату. А вже справді неоціненими вони виявилися, допомігши нам в дуже прикрий ситуації після виїзду.

Виїздячи, на автобусній станції ми здали наші валізки, як це ми робили скрізь. І тільки в Чикаго, після півторадобової їзди виявилось, що нашого багажу немає. Почалось тоді телефонування до Денверу. Валізки залишилися там. А в них же було все необхідне нам для вечора в Чикаго. Вечір мав відбутися наступного дня і не було часу висилати речі автобусом. Отож ми звернулися телефоном до п. Кориткової. Вона все те відібрала,

надала на літака і наступного ранку валізки були в наших руках.

Чикаго, Кол Сіті і Ніагара

Українське Чикаго, коли вперше йому приглянутися, досить унікальне місто. Можна б до деякої міри порівняти його до “китайського міста” у Сан Франціско. Та тільки в китайців наголос покладений на торгівлю, а в українців на домовласництво. Ми затримались цим другим разом саме у “війта” цього міста інж. Ярослава й Соні Кульчицьких. Пан Кульчицький так і очолює формально об’єднання домовласників отого українського району довкруги вулиць Чикаго й Айва. Там поблизу є й головні церкви — “патріархальна”, “анти-патріархальна” і православна, центри основних партій, банки і там, на відстані 10 хвилин ходу (за давньою традицією по селі ходиться, а не їздиться!), як певна спроба заперечення традиційності, знаходиться й Український інститут модерного мистецтва, в якому відбувся наш пополу-

дневий “вечір”. Втиснутися у схему такого зрізничкового життя чикагівської громади — не легко. Отож зрозуміло, що публіки було розмірно небагато. Але ті, хто був, виявили максимум зацікавлення і ця зустріч була не тільки дуже приємною, але й корисною. Надіємось, що вона стане початком тіснішої нашої співпраці і з Інститутом і з чикагівською українською “республікою”.

Нашими гістьми на чикагівському вечорі були наші давні приятелі й меценати нашого музею панство д-р Роман і Ліда Смики. З ними ми поїхали до невеличкого міста Кол Сіті, віддаленого приблизно 30 миль від Чикага, де вже довгі роки є лікарем д-р Роман. Там ждала нас і вечерея, і та прекрасна домашня атмосфера, що її створює добряча мати — пані Кожушко.

Дім п-ва Смиків — справжня мистецька галерея із кількома сотнями творів давнього і сучасного українського мистецтва. Це результат не тільки відчуття краси господарів, але і їх громад-

ської настанови, яка десятиками років заставляла їх щедро підтримувати українську культуру у всіх її виявах. Бо не знаю, чи існує багато українських родин, які стільки жертвували б грошей, пропорційно до своїх доходів.

Цей день, що ми провели його у Кол Сіті, був справжнім домашнім відпочинком по цій все таки досить виснажливій двотижневій подорожі.

Тих 500 миль, які прийшлося нам ще проїхати, щоб повернутись до нашої Ніягари, це була вже тільки невеличка прогулянка по околиці. У Тонаванді, біля Бофало, ждав біля хати наших приятелів Стецькових наш автомобіль. Господарів вдома не було. Вони виїхали до Європи, до Люрду, зараз після того, як виправили нас у дорогу.

На ніягарському Райдужному мості зустрів нас напис “Вітайте в Канаді” та митний службовець, який, діставши відповідь на запитання, що ми живемо в Ніягара Фаллс, не перевіряв до-

кументів, а тільки побажав Кам'яна Баба. І Баба, як нам щасливого дня. Біля Баба, — звісно ж зраділа!..
музею мовчки вижидала нас **М. Колянківський**

НА УКРАЇНСЬКИЙ ОБРАЗОТВОРЧИЙ МУЗЕЙ КУРИЛИКА

зложили:

Пані Ніля Стецьків, Тонаванда, Н.Й. — 25.00 дол., Родина Куриликів, Вайнленд, Онт. — 20.00, ТОУК — 50.00, мист. Міка Гарасовська-Дачишин, Чікаго — 20.00, В. Гарасим, Торонто — 20.00, о. проф. мітрат П. Хомин, Торонто — 100.00, Владика Іван Прашко, Мелбурн, Австралія — 200.00, о. мітр. Василь Середович, Сиракюз. Н.Й. — 20.00, о. мітр. д-р П. Івахів, Бофало — 15.00, о. Василь Осташ, Рочестер — 20.00, о. крил. Богдан Смик, Ютіка, Н.Й. — 50.00, п-во М. М. Логуші, Монтреал — 200.00, п. Ольга Хоростіль, Торонто (Фонд зимової допомоги музеєві) — 21.00, Микола Морський, Естіван, Саск. — 10.00, п. Ліда Боднарук, Торонто — 80.00, п. Дарія Соханівська, Міссіссага, Онт. — 7.00, о. крил. Юрій Ковальський, Бирлінгтон, Онт. — 10.00 доларів.

ПРЕСОВИЙ ФОНД “МИ І СВІТ”: Д-р Галина Шимонович-Рудницька, Монтреаль — 40.00 доларів, п. Софія Пітьо, Ньюарк, Н. Дж. — 6.00 дол.

Щиро дякуємо. Ми потребуємо і просимо про дальшу допомогу.

*

— Ось я, лікарю, повернулася з мінеральних вод.

— От, і чудово! У вас такий здоровий, квітучий вигляд, ви так гарно поповніли... А від чого ви лікувалися?

— Від повноти, докторе!

*

Жебрак під церквою:

— Обдаруйте, допоможіть нещасному, що народився калікою з дерев'яною ногою!

*

— Що ж сказав ветеринар про хворобу вашої собачки?

— Уявіть собі! Він заборонив мені грати на фортепіані.

С О В І С Т Ь

Що не кажіть, складна машина цей людський організм. Глядиш на нього збоку, здається, нічого й незвичайного. Шкіра, кості, трохи жиру. В кого ще й жменька волосся збереглася до старості літ. А яке ж воно всередині скомпліковане. Щось там собі метикує, щось калькулює. І нараз вистругне вам таке, що й не придумали б.

Гілярій Юхимович вже ніяк не молодик, щоб йому в голові переверталось. Шістдесятка минула. Має в своєму життєписі (довоєнного не згадуючи) таку кар'єру як блокового в дипістському таборі, довгорічного члена кредитового комітету, старшого брата в святоюрівській парафії та делегата на конгреси всіх скликань — крайові, міждержавні і всесвітні.

Зроду Гілярій Юхимович вдачі скритої, замкнутої в собі. Коли щось йому на серці докучає, то не то що дітям рідним, але й подрузі рідній — Агафії Петрівній не звириться. Як ось тепер, рік уже чи довше навіть і сліпому видно, що його там щось всередині мучить. А що воно таке, ви не тільки не вгадали б, але й коли скажу вам, не повірите. Справа ж у тому, що

коли оце зозулями в емігрантських гніздах дисиденти появились, Гілярія Юхимовича, мов цях у чоботі, його власний колишній ДП-статус став муляти. Отой самий, що про нього вони з Агафією Петрівною колись так Бога молили, що на нього біленький хлібець, “кетчуп” і цигарки американські одержували.

“Оце тобі космічна епоха надійшла, людина на місяці побувала й Венеру вже обшупує — верзлось у голові Гілярія Юхимовича — а за тобою весь час твій ДП-статус, скільки б громадянств не одержував, до гробової дошки волочитись буде. А тут тобі на добавок ще й дисидентська ера настала і дипістам амінь раз і назавжди. Не то що вже в жодну управу, а й у контрольну комісію не виберуть їх. Тай загалом сором отак “переміщеною особою” по світі ходити. Совість не дає!”

Яких там заходів Гілярій Юхимович не вживав, куди не вдавався, один він знає. Кудись то їздив, листи якісь писав і одержував, але до кого це і навіщо, то й рідній жінці не вияснявав. Аж одного дня, гудзика до піджака пришива-

ючи, Агафія Петрівна якісь папери в кишені помітила і з цікавості взялась переглядати. Приглянулась, та так і рукою очі протерла, сама собі не вірячи — Свят, свят, свят! Ізраїльська віза дисидентів Гілярію Юхимовичеві та ще й і їй — Агафії Петрівній, його законній дружині!..

Ну й зрозуміло, що була опісля авантюра і плачі буки. Поки врешті пощастило вияснити, що араби їх не поріжуть і на жоден Синай їм переселюватись не прийдеться. А вже тоді тільки Агафія Петрівна по правді заспокоїлась, як на черговому з'їзді Гілярія Юхимовича і її біля нього за президіальний стіл посадили.

Тепер певно й до Старого Краю на відвідини виберуться родиною усією. Раніше не відважувались.

ГОРА З ГОРОЮ

— Скільки то ми вже не їхали попри ваш музей — сто, або й двісті разів, як не брешу, і так ніколи й на думку не прийшло, щоб поступити. А нині жінці наче щось сталося: — Давай, поступимо! — каже. Я вже всяко відмовляв. — Пізенько, — кажу. А вона своє: — Вступім, вступім!.. — Та може воно й не варто! — кажу, люди бо всяке говорять! — А вона далі на-

стоює: — Ось тому мені й цікаво, що всяке говорять!.. Так ось ми й приїхали і яку красу побачили! Боже святий, аж соромно, що так воно нам довго забрало. Тай люди ж ви які! Ех, коли б так раніше були познайомились!

Це одні такі, а з другими ми за столом на весіллі зустрілися. Назвав я своє прізвище, а вони з дружиною аж скрикнули: — Так це ви? — Я, — відповідаю. Тай не знаю вже, що мені робити, — ніяковіти, чи червоніти.

Спочатку розмова не дуже то й клеїлася. Та вже, як по чарці-дві випили, то й серця відкрились... І знову ж з того — скільки то ми разів проїздили... Тай, то часу не було вступити, то — правду сказати — не знали, чи варто. А тепер ось виявляється, які то ви люди. Звісно, що приїдемо. І діти прийдуть, і сватів намовимо. Шкода яка, що раніше не познайомилися з вами!..

А до третіх, колись давно знайомих, ще й не підійшли, а вони вже: — Ви, панство, вже нам і снилися. Ось недавно кажу до чоловіка: — Вліті то обов'язково поїдемо! Та тепер, коли оце з вами побалакали, то ще й навесні виберемось!..

Такий то ми народ товариський. Скільки про вас не писали б зле

чи добре, яку б пропаганду ви і вам не робили б, все ніщо не варте. Найважливіше — особистий контакт. Зустрінетесь, поговорите, а там ще й разом хоча б тільки чайок вип'єте, то вже й до серця прикладай.

Як ви там мене не судите, з якого боку мене не знаєте, та повірте — я також українець. І поговорити хочеться, і чайочок випити люблю. Та порадь же ж мене народে український, еміграційний: Якже то з усіма вами і з кожним зокрема

чарочкою стукнутися, почоломкатись та розцілуватись, щоб журнал оцей нечитаний не валявся та щоб музей пустою не світив. І приходили б тоді, і підтримували б тоді і “всякого” не говорили б!..

Але ось вже за рік-два наука настільки поступить, що люди могли б на хвилях думки з краю до краю і з міста до міста переплигати. Отоді то вже набудемось разом, начоломкаємось, і наговоримося. Як тільки дасть Бог дочека-ти!

ВІТРИЛЬНИК

Прожили Він з Нею в подружжі дев'ять років і жодної проблеми в них не було. А на десятому році Він сказав:

— Вітрильника собі куплю! Ніде краще не відпочинеш.

— Заперечую, — сказала Вона твердо.

— Куплю! — сказав Він ще твердіше.

— Ні, ні, ні!..

— Так тоді нам разом не подорожі! — бовкнув Він і вийшов з хати. Через три години подзвонив з роботи, що їде у відрядження й повернеться за тиждень.

Весь тиждень Вона вивчала вітрильники і їх ціни. Останнього дня перед Його приїздом вийняла із свого банкового konta всі гроші, решту позичила в батьків і знайомих. Коли Він увійшов до хати, на нього ждали Вона, вечерея і згорі заплачений рахунок за вітрильника. Був щасливий і носив Її на руках весь вечір. Наступного дня пішов вибрати вітрильника, а в три дні згодом сама Вона його вирядила випробувати кораблика-мрію на воді. Пішов, і повернувся щойно за тиждень. Вибачаючись, сказав, що без іншої Неї не може жити.

М. Т о ч и л о

ВИ МАЄТЕ ПРАВО НА ОДНАКОВУ ПЛАТНЮ ЗА ВИКОНУВАННЯ В ОСНОВНОМУ ОДНАКОВОЇ ПРАЦІ З МУЖЧИНОЮ ФАКТИЧНО, ВИ МАЄТЕ ЗАКОН

Одержувати однакову платню з мужчиною, якщо ви виконуєте в основному ту саму працю — є законом у Онтаріо. Труднощі в тому, що з таких чи інших причин багато працівниць не є оплачувані згідно з законом.

Приклади

Незадовільним є установлення працевдавцем ставок заробітної платні на підставі назви заняття, чи вживання дрібних різниць у праці для виправдання різниць у платні.

вання і освіта вимагані для виконування праці. При оцінці зусилля слід звернути увагу на ступінь фізичного і психічного напруження, вимаганого для виконування праці. А при оцінці відповідальності слід звернути увагу на ступінь відповідальності перед іншими (підзвітність іншим) при виконуванні праці.

Реалізація закону

Щоб привести в життя закон рівної платні уряд Онтаріо додав осібний штаб

Наприклад, мужчини, що працюють клерками, можуть виконувати закуп таткування для фабрики чи поставання, а жінки-клерки можуть закуповувати менші предмети — канцелярське приладдя, бюрові потреби тощо. Але малі різниці, такі як замикання на ніч, завідування дрібною готівкою, підношення більших тягарів — не створюють “основної різниці” у праці і не кінечно мусять давати мужчині право до вищої ставки платні. Закон постановляє, що коли жінка виконує в основному ту саму працю, що мужчина, вона мусить бути оплачувана так само.

Що означає “в основному та сама”

Щоб вияснити це для вас, “ в основному та сама” — значить, що справність, зусилля, відповідальність і умови праці вимагані для виконання праці є подібні, а будь-які різниці між ними є по своїй природі незначні.

При оцінці справності слід звернути увагу на такі фактори як досвід, трену-

вання працівників до Відділу Стандартів Найманої Праці (Employment Standards Branch). Його завданням є доривочна контролі підприємств по провінції, перевірка практики платень і перевірка ваших скарг до Міністерства Праці.

Однакова платня за однакову працю. Це ваше право. І воно є законом.

Якщо ви бажаєте більше інформації або відчуваєте, що ви маєте оправдану скаргу, потелефонуйте або напишіть до Відділу Стандартів Найманої Праці Онтарійського Міністерства Праці.

Щоб потелефонувати до місцевого Відділу Стандартів Найманої Праці, загляньте до телефонічної книги або просять у Bell Directory Assistance безплатного телефонного числа.

Платити жінці менше ніж мужчині за виконання в основному однакової праці є не лише нечесно, але є й протизаконно.

Ontario
Ministry of
Labour

Employment
Standards
Branch

Robert G. Elgie, MD
Minister

Х р о н і к а

УКРАЇНА

*

Мені приснилося сонце синьооке,
Я бачила каміння, що цвіте.
На небу хмари — палаци високі
А небо тепле й золоте.

А я ходжу по зорях світанкових,
З проміння там збираю квіт-росу
І з відчуттям щасливим, загадковим
Її в долонях людям віднесу.

*

Ти чуєш спів
біля садків —
То пташка грається.
Ти чуєш сміх
біля воріт —
То сонечко всміхається.
Ти чуєш дзвін
біля долин —
То косарі вертаються.

Оксана Джинджириста
15 літ, Київ.

* * *

Коли хочеш плакати — заплач:
нема гріха у тузі та скорботі.
Життя — не свіжоспечений калач,
що, мов цукерка, танутиме в роті.

Але, про людське дбаючи добро,
гляди, щоб раптом крапелька
безсила

з очей твоїх не впала на перо
або не домішалась до чорнила!

* * *

Чого гріха таїти — все було:
і мавпував чуже не гірше мавпи,
і власне верз нелюбому на зло,
і змовчував, коли сказати мав би.

Та, борсаючись мало не щодня,
я зрозумів між помилок і збочень,
що правда непроказана — брехня
і що неправда висловлена—злочин.

* * *

Я біль умію зносити терпляче —
заціплю зуби й впораюся з ним,
і лиш стороннім видиться, неначе
я нечутливим став і кам'яним.

Але якщо сльози в очах немає,
то це лише щасливе нечуття
солдата, котрий ран не помічає
в бою за волю, правду і життя.

Сава Голованівський

Саві Голованівському 70 років.

— В Києві відзначено сімдесятиліття визначного поета, драматурга і прозаїка Сави Голованівського, автора багатьох збірок і книг. Свою творчість він почав збіркою поезій “Кіньми залізними” в 1927 році. З давнішої повоєнної творчості відомі широко його поетичні збірки “Пісня про мою Україну” (1942) і “Книга воїнів” (1943). Як драматург, Сава Голованівський є автором найкращої, за оцінкою Миколи Бажана, у всій Шевченкіані драматичної п'єси “Поетова доля” (1939), якої режисером в київському театрі ім. Франка і виконавцем ролі Шевченка був Амвросій Бучма та постановкою якої відзначено 125-ліття з дня народження Генія України. Поезії, поміщені вище, ми вибрали із збірки “Біографія берези” (1974).

Зміни в ЦК компартії України.—

На Пленумі, що відбувся 28 травня, обрано секретарем І. О. Мозгового і переведено його із кандидатів у члени Політбюро. Кандидатом у члени Політбюро обрано Ю. П. Коломийця.

Вечори органної музики в Києві.

— В рамках фестивалю мистецтва “Київська весна” відбувся концерт чеха Яна Гори, який народився в 193 році і навчався гри на органі

в Празі та Ваймарі і є лавреатом трьох міжнародних конкурсів. Він присвятив перший відділ концерту Й. С. Бахові. В другому відділі виконав твори сучасних чеських композиторів Любаша Слук та Іржі Темпа. На закінчення концерту прозвучали твори видатних представників французької органної музики — Жана Алена і Сезара Франка. Чеська органна культура має давні традиції і її засновником був Богуслав Чорногорський, сучасник Баха.

Другий київський концерт влаштував представник зовсім молодого органної школи Вірменії, Ваагн Стамболцян. Свій виступ він вповні присвятив виконанню творчості Йоганна Себастьяна Баха і тільки на додаток виконав два старовинні вірменські наспіви у перекладенні для органа. Ці незвичайні за красою і глибиною настрою мелодії були створені композитором XII століття Нерсесом Шноралі. Перший твір для органу був створений у Вірменії тільки в 1923 році. Тепер є там три органи: в Єревані, Кафані і Ечміядзині.

Відзначено 50-ліття фільму “Земля”.

— В залі Республіканського будинку кіна відбувся вечір, присвячений кінокартині “Земля” і її творцеві Олександрові Довженкові. Концерт з цієї нагоди влашту-

вав 80-літній співак Іван Козловський, в якого й досі збереглася незвичайна краса і сила голосу.

Любов до Росії на фестивалі “Київська весна”. — В рямцях програми “Київська весна” виступив також російський народний хор ім. М. П’ятницького. В його програмі була пісня “Люблю тебе, моя Росія” В. Левашова. Сподіваємось, що народний хор ім. Верьовки зрештовувався за цю любезність на своєму виступі в Москві пісню до слів Володимира Сосюри “Україно, моя Україно”.

Мистецький музей в Івано-Франківську. — На Івано-Франківщині відкрито перший мистецький музей, зібравши в ньому на початок біля 10.000 творів живопису, скульптури, графіки й народного мистецтва. Досі існував тільки музей народного мистецтва “Гуцульщина” в Коломні та його відділення при Косівському технікумі народних промислів. У новому музеї зібрано в більшості твори недавно померлих (Миколи Глушенка, Василя Касіяна, К. Трохименка) та сучасних мистців (широко представлені твори художників Прикарпаття). Розмістився він в будинку XVII століття, недавно відремонтованому. На базі музею має відкритися університет мистецтв.

СРСР

Американські президентські кандидати в оцінці Москви. — На основі преси й опінії кореспондентів, “Крістшен Саєнс Монітор” подає таку оцінку кандидатів в СРСР:

Джیمмі Картер “небезпечний”, нестабільний, необачний, непослідовний. Невідомо, чого від нього сподіватися.

Кеннеді: Кремль любить його прізвище і його лібералізм, але він не виграє виборів, бо під час кампанії не підкреслював досить сильно ліберальних ідей.

Роналд Реген: Остаточного СРСР схильний прийняти його перемогу. Радянська преса вже не засуджує його реакційності так, як чотири роки тому назад. Його успіхи в передвиборах подавались в пресі і радію без коментарів.

Джон Андерсон: Хто він такий, яка його програма? Треті партії традиційно неуспішні в США. Єдине добре про нього, що він підтримував договір САЛТ II.

Кількість населення. — Населення Радянського Союзу нараховувало 1 січня 1980 р. 264,500.000 осіб. Населення України на початку цього року вперше переступило цифру 50 мільйонів осіб.

КАНАДА

Нарешті Канада має свій гімн.— Пісня “О Канада” одержала врешті статус офіційного гімну Канади. Хоч гімн схвалений канадським парламентом і урядом, то його офіційно проголосив генерал-губернатор 1 липня — в “Домініон Дей”, бо Канада вважається далі домінією Англії. Цього факту не змінить, мабуть, і “перенесення конституції з Лондону до Канади”, яке намагається вчинити прем.-міністер П. Е. Трудо.

Немає згоди. — Конференція прем'єр-міністра із прем'єрами канадських провінцій, яка мала підготувати схвалення нової канадської конституції, виявила відсутність згоди майже в усіх принципових питаннях. Розбіжність у поглядах така велика, що прем.-міністер Трудо загрозив впровадити конституцію шляхом рішення парламенту, понад голови деяких провінцій. В нього є надія, що одержить на це схвалення англійського парламенту.

Квебек домагається включення в нову конституцію тексту, який гарантує йому право відокремлення. — Прем'єр Квебеку, Рене Левек, склав заяву, що він не погодиться на нову конституцію Канади, якщо

вона виразно не підкреслить права на самовизначення Квебеку. Він сказав, що право Квебеку демократично вирішити виступити в кожній хвилині з федеральної системи є найосновнішим правом, що ним втішається квебецький народ.

“Повне визнання цього права — сказав Рене Левек — є найважливішим досягненням квебецького референдуму. Тепер є безперечним і недискусійним фактом, що Квебек є окремим національним організмом, який може сам, без стороннього втручання, вирішувати свій конституційний статус. Квебекці можуть вирішувати залишатися у канадській федеральній системі, або вийти з неї, якщо вона їм не відповідає”.

Прем. Левек запротестував також проти вживання назви “канадський народ”, замість правильної назви два народи Канади — англійці і французи. Він осудив також вислів “мультикультурне суспільство, народжене із зустрічі англійської і французької присутностей”. Він домагався також права виховання у рідній мові — французькій або англійській, яке було б забезпечене конституцією і його інтерпретація не була б предметом вирішення найвишого суду. Це немислиме, щоб Найвищий суд, який завжди матиме більшість англійців,

стояв понад квебецьким парламентом в справах виховання.

Американські телебачення станції оспорожують канадський податковий закон. — Американські телебачення станції поблизу канадського кордону (в першу чергу бофалівські) домагаються енергійної акції през. Картера й уряду в обороні їх інтересів. Йдеться про закон Білл С-58, що ним в 1976 році вирішено не давати можливості канадським фірмам, які оголошуються на американських телебачення програм, відтягати свої витрати за оголошення від оподаткованих приходів. До часу впровадження цього закону, телепередачі в Бофало мали біля 20 мільйонів доларів приходу з канадських оголошень. Тепер цей прихід зменшився наполовину.

Телебачення компанії вважають це порушенням законів міжнародної торгівлі і домагаються або відкликання закону, або відплатної акції у формі накладення мита на фільми і платівки, випродуковані в Канаді. Якщо це станеться, Канада втратить біля 100 мільйонів доларів приходу в податках і її фільмова та пластинкова продукція буде по-важно захитана.

США

Суд вирішив дати патент на життя. — Найвищий суд США виніс

принципове рішення, що випродуковане людськими руками життя може бути опатентоване. Це рішення, наразі тільки в теорії, викликало багато протестів, які вважають це фундаментальним порушенням святості самого життя. Є поважна загроза, що процес життя майбутніх поколінь стане власністю корпорацій.

Децизія суду, прийнята 5 голосами проти 4 заохотить вкласти більшість долярів в комерційний розвій біологічного продукту добору генів, включно й нових лікарств, які можливо, лікуватимуть і недуги рака.

Найвищий суддя Воррен Бургер висловив думку, що більшість бактерій можна опатентувати на основі існуючого закону, який каже: "Кожний, хто винайде, або відкриє новий і корисний процес, машину, продукцію чи композицію матерії, або нове і корисне поліпшення їх, може одержати патент". Це не значить, однак, що цей закон не має меж та що він стосується кожного відкриття. Закони природи, фізичні феномени й абстрактні ідеї залишаються поза межами можливості опатентування.

Суддя Бургер думає, що Конгрес може змінити закон так, щоб він виключив генетично споруджувані організми, або видати новий закон

спеціально для живих організмів. Але, заки це станеться, суд мусить дотримуватись зобов'язуючого закону.

Генетичні патенти стосуються мозгового гормону, людської інсуліни, гормону людського росту й антивірусового лікаряства "інтерферон", що його випробовується в лікуванні рака. Вони дають також багато можливостей для розвитку нафтової індустрії, де можна буде робити деякі процеси без високих температур, користуючись тільки бактеріями. Також у рільництві — схрещування різних порід збіжжя, рослин тощо.

Військові бази в районі Перської затоки. — Кенія погодилася віддати США свої військові бази в заміну за додаткову військову й економічну допомогу. Раніше вже це саме зробив Оман. Переговори із Сомалією продовжуються.

ЯПОНІЯ

Літаки над столицею Токіо. — Нещодавно над Японським морем появився чужий літак. Чотири японські винищувачі вилетіли, щоб його перехопити, але, заки це сталося, літак загорівся і впав у воду. Це така японська версія. Літак був радянський і радянська версія інша.

Японці кажуть, що це вже далеко не перша поява чужих літаків над їх територією. Цей дводжетовий TU-16 був тільки одним із електронних розвідувальних літаків, які намагаються вивчати радарну охоронну систему. В 1978 році занотовано таких чужих гостей 900, в 1979 — 700, а в цьому році число зростає знову до рівня 1978 року. Тільки одну третю частину тих літаків ідентифіковано як радянські.

Японська радарна система, — нарікають військовики, перестаріла, винищувачі це в більшості старшого моделю "Фантоми". Чужі літаки, які летять дуже низько, встигають проникати непоміченими аж до центрального острова Гоншу. Отож цей останній інцидент буде нагодою домагатись новіших літаків і модернішої радарної системи.

"Майбутня війна — сказав один з японських старшин — буде електронічною війною і наша оборона у великій мірі залежатиме від якості радарної системи. Якщо хтось вторгнеться в наші радарні хвилі, ми залишимося безборонними: наші винищувачі не могли б вилетіти, бо вони керовані радаром, — радар інформує про віддаль від цілі, без нього наші ракети непридатні для вжитку.

ІРЛЯНДІЯ

Доля Північної Ірляндії ще довго не буде вирішеною. — Уряди Ірляндії й Англії будь-то-би намагаються розв'язати проблему Північної Ірляндії, але одночасно займають зовсім протилежні позиції. Англія настоює, що це її внутрішня проблема і не Ірляндії справа в це вмішуватися. Знову ж Ірляндія не вірить у можливість мирної розв'язки, бо англійці все ще думають, що вся Ірляндія є англійською. Ірляндці вважають, що Англія відрізала кусень країни від її природного економічного, соціального і культурного материка. Ірляндський уряд не уявляє собі розв'язки, якщо англійці не погодяться на якийсь рід об'єднання Північної Ірляндії з Ірляндією. Він бажає переконати англійців, що Англії корисніше мати побіч себе сусідя-приятеля, як ворога. Також англійському населенню Північної Ірляндії буде легше жити в об'єднанні з Ірляндією, як тепер.

За останніх десять років боротьби загинуло в Ірляндії 2000 людей і багато тисяч було поранених. Економія цієї країни знаходиться в стані повного занепаду.

РЕЛІГІЯ

Ще один доказ на автентичність Торінської плащаниці. — Торінська плащаниця, що її впродовж століть уважали автентичним полотном, у яке закручено було по смерті тіло Ісуса Христа, одержала оце ще один доказ, що вона походить з часу, коли Христа розп'ято. Франсіс Л. Філяс, священник і професор богослов'я на університеті Льюїолі опублікував звіт про дослідів, які він зробив, вивчаючи фотографії тканини. Фотографія виявила над відбиткою правого ока Похороненого відбитку монети, що її випущено було за панування Понтія Пилата, між 29 і 32 роком християнської ери. За звичаєм того часу, монети кладено, щоб закрити очі померлої людини.

О. Філяс працював над дослідом враз з експертом-нумізматиком. Побільшивши фотографії, зроблені в 1931 році, вони побачили не тільки відбитку монети, але й чотири букви, які є частиною напису "Тіберіус Цезар" на монеті Пилата. Дивним дивом цієї відбитки і напису не можна ясно побачити на фотографіях, зроблених в 1978 році, коли вчені досліджували Плащаницю. Експерти думають, що повторне фотографування технікою

високого контрасту могло знищити відбитки на тканині.

МИСТЕЦТВО

“Вестерн Нью Йорк Кетолік Візітор” про Музей Курилика. — Католицький часопис нью-йоркського стейту помістив 25 травня листа до Редактора, підписаного о. Джеймсом А. Бурке, директором департаменту духовної опіки. Він написав:

“Я з приємністю прочитав Огляд канадських мистецьких галерей від Вікторії у Брітіш Колумбії до Квебеку, включно з двома онтарійськими галереями — в Торонті і Оттаві, авторства п. Крістін Трепаніє.

Випадково, везучи своїх вірних вівтарних хлопців під час Великоднього тижня, я натрапив на мистецьку галерею тут вдома — Ніагара Фаллс галерею мистецтва і музей. Помітивши напис “галерея” на цегляному будинку, поблизу автостради Квін Елізабет Вей, я сказав хлопцям, що спробуємо відшукати її при східній паралельній дорозі (тепер її названо Овквуд Рд.). І так ми знайшлися в тій прекрасній галереї, яка має стільки картин Василя Курилика, померлого мистця українсько-канад-

ського походження, деякі твори якого знаходяться також у Музеї модерного мистецтва в Нью Йорку та в Національній галереї в Оттаві. У Фаллс галереї, побіч картин, на яких змальовані українські краєвиди і канадські сцени, вершком зацікавлення моїх хлопців і мого були такі відповідні для Великоднього тижня — понад сотня образів “Страстей Христових за св. Матвієм” Курилика.

У молитовному подиві можете проходити повз них, розвішених на другому поверсі в хронологічному порядку, роздумуючи над глибиною любові нашого Спасителя і надзвичайним досягненням Курилика, який віднайшов Христа після довгих років атеїзму й агностицизму.

Захована далеко від набережного узгір'я із підковою водоспаду, Тейбел Рок і Скайлоном, ця галерея є для мене вершком того, що можна побачити над Ніагарою. Це була приємність зустрітись із п. Колянківським, який опроваджував нас по галереї і так багато розказав про життя Курилика й інші картини нерелігійного змісту. Враз із своєю дружиною п. К. веде цю галерею. Культурне життя Фаллс і недалекого Бофало покращало дякуючи цьому”.

Щоденник міста “Ніягара Фаллс Рев’ю” з 30 червня 1980 помістив статтю Джіма Говенора під заголовком **“Фестиваль вшановує мистецтво Курилика”**. Він пише:

“Літо є особливим часом для Миколи Колянківського. Це пора, коли відбувається Фестиваль Курилик в Ніягара Фаллс мистецькій галереї і музею при колишній Монтроз Рд. (по східному боці автостради Квін Елізабет Вей). Василь Курилик є одним із найвідоміших малярів Канади й М. К., куратор галереї, є людиною, яка присвятила останніх десять років свого життя на те, щоб показувати людям його твори.

Ніягара Фаллс галерея і музей є тепер недоходовою корпорацією і була побудована в 1970 році спеціально на те, щоб стати домом для 160 оригінальних картин Василя Курилика, які змальовують життя Христа.

Натхнений

Пов’язання п. К. з Куриликом, який помер в листопаді 1977, почалося в 1959 р., коли мистець повернувся з Англії до Канади, але рішення побудувати мистецьку галерею для його творів запало нагло в 1970 р. Воно наступило тоді, коли п. К., який мав у тому часі мистецьку галерею в Торонті, по-

бачив повну серію на виставці в Інституті св. Володимира в тому місті. К. бачив частину тієї колекції раніше, але ефект цілості був незвичайний.

“Я був потрясений”, ось як він характеризує враження, яке зробили на нього образи. І це тоді запало рішення присвятити Куриликові мистецьку галерею, яку він запланував був побудувати в Ніягара Фаллс.

Годиться сказати, що рішення К. мало подібний ефект на мистця. “Я остовпів” написав опісля мистець у книжці про його твір. “Це був справжній акт віри з боку Колянківських, із духового й економічного пункту бачення”.

Пов’язання обидвох цих людей з того часу продовжувалося. Курилик проводив чимало часу в галереї, навіть і працюючи там принагідно. Він також особисто підтримував галерею.

Релігійний аспект

Як то не дивно, але мистецький аспект творчості — цього третього покоління мистця українського роду, не був для нього найважливішим — каже п. К., який народився в Україні. — Найважливішим для нього був релігійний аспект.

Курилик уважав свою творчість “проповідництвом шляхом малю-

вання". Сам він раз сказав, що rado знищив би всі свої малюнки, щоб врятувати одну душу.

Почалося в 1975

Фестиваль Курилика почався в 1975 р. Під час літніх місяців сотні людей відвідують галерею, оглядаючи малюнки мистця й фільми і слухаючи записаних на стрічки розповідей про його твори.

Цьогорічний фестиваль починається 6 липня релігійною відпратою, яку служитиме о. Роман Набережний з української католицької церкви в Ошаві. Кожного дня буде презентоване записане на стрічку інтерв'ю д-ра Джералда Т. Кемпбелла із Ст. Джером коледжу у Ватерлу, Онт., який говоритиме про мистця. Інтерв'ю вестиме д-р Леонард Р. Граціплене з Бофало. Під кінець ц. р. це інтерв'ю буде показане на телевізійних станціях.

Крім цього будуть висвітлюватись 5 фільмів про Курилика, як також буде презентована фрескова серія "Український піонер", яка змальовує піонерське життя в Канаді.

Галерея відкрита кожного дня, за винятком вівторків, в год. 10 ранку до 5 попол."

Стаття була ілюстрована фотографією п. К. роботи її автора.

Цінний подарунок. — Постійна колекція нашого Музею збагатилося недавно дуже цінним подарунком — скульптурним портретом в бронзі "Василь Пакуляк", долота відомого українського різьбара Григора Крука. Це дарунок музеєві від самого д-ра Василя Пакуляка із Міннеаполіс. Щира подяка йому від Музею і всіх тих, хто буде насолоджуватись цим твором високого мистецтва. Фотографія цієї скульптури була поміщена на третій сторінці обкладинки журналу "Ми і Світ" з датою травень—червень 1978. Те число можна ще одержати з Редакції, надіславши в коверті одного доляра.

ТІЛЬКИ ФАКТИ

"Современник" висунув кандидатуру Уласа Самчука на Нобелівську премію. — Російський журнал "Современник" висунув кандидатуру українського письменника і свого співробітника на Нобелівську премію. Редакція "Нового Шляху" закликає СКВУ, письменницьку організацію "Слово" й інші українські організації підтримати цю акцію.

Заява в польському місячнику "Культура". — Паризький місячник "Культура" видрукував у номері за травень 1980 в рубриці

“Сусіди” заяву під заголовком “Оглянься з каяттям...”. Ось її текст і підписи (підкреслення нашої Редакції):

“У ці пам’ятні і болісні для Польщі дні, **ми радянські оборонці прав**, хочемо ще раз запевнити наших польських приятелів, а в їх особах і весь польський народ, що ніхто з нас ніколи не забув і не забуде тієї відповідальності, яку несе **наша країна** за злочин вчинений її офіційними представниками в Катині.

Ми віримо, що вже недалекий день, коли **наш народ** віддасть належне всім учасникам трагедії, як катам, так і жертвам: одним в міру їх злочину, другим в міру їх мучеництва.

Квітень 1980.

Людмила Алексєєва, Андрей Амарьїк, Владімір Буковскій, Борис Вайль, Томас Венцльова, Александр Гінсбург, Наталія Горбаневская, **Зінаїда і Пйотр Грігоренко**, Борис Єфімов, **Татіяна Зітнікова (Плющ)**, Аріна Жолковская (Гінзбург), Юлія Зарс, Едвард Кузнецов, Павел Літвінов, Кронід Лінбарскій, Владімір Максимов, Владімір і Галіна Малінковіч, **Ралса Мороз, Віктор Некрасов**, Владлен і Светляна Павленков, **Леонід Плющ**, Галіна Салова (Любарская), **Надія Світлічная**, Павел Стокательний, Вален-

тін Турчін, Борис Шрагін, **Юрій і Вероніка Штейн**, Татіяна Ходоровіч.

Сорокові роковини Катинського Злочину. Заява відкрита для дальших підписів”.

РІЗНЕ

Огрядні діти залишаються огрядними в старшому віці. — Діти, які навчились їсти над міру малими, в більшості випадків такими й залишаються, — каже Деніел Ронкарі, директор торонтонської клініки контролю ваги при Торонто Вестерн Госпітал. Звички в харчуванні і фізичній активності замолоду визначають кількість жиру і число жирних клітин в дорослому віці. Огрядності легко зарадити, коли діти малі, але важко запобігти їй, коли вони вже виростуть.

Московська чарівниця. — По всьому СРСР іде слава про Джгуну Давіташвілі, яка будь-то би чудами оздоровлює. Науковець Александр Спіркін написав в газеті “Труд”, що ця грузинська жінка вилікувала серйозну недугу рака шкіри всього лиш за 15 хвилин, не користуючись жодними лікарствами. Він називає її методу “терапевтикою біопіль”, яка дещо споріднена із акапунчур (гармонізація біоенергетичних процесів в організ-

мі) В цьому випадку вона тримала на лиці хворого свої пальці впродовж кількох хвилин.

В Грузії кажуть, що ця жінка походить з Ассирії, де така чудодійність передавалася з батьків на дітей. Вона бере за оздоровлення 250 карбованців і є дуже популярною серед російських інтелектуалістів. Її часто викликають у Москву. Ходять погослови, що лікується в неї і сам Леонід Брежнев.

Лехто із грузинів ставиться до цієї чудодійниці скептично, кажучи, що вона не пробує лікувати поважніших недуг.

Повернувся культ Джінгіс Хана. — У комуністичному Китаї формально реабілітовано давній монгольський культ, який раніше був заборонений у Внутрішній Монголії. За кордоном, у Монгольській народній республіці, Джінгіс Хан все ще вважають реакціонером. В Ечен Горо (Внутр. Монголія) недавно відбулося у відреставрованій святині (її знищила колись Червона гвардія) свято, під час якого, в присутності монгольських і китайських достойників, шамани принесли в жертву, власноручно убивши 9 білих коней і 81 вівцю.

Відкрили сліди життя з-перед 3,5 більйонів років. — Останки сотень малесеньких, схожих на бактерії організмів, що жили більше як 3,5

більйонів років тому назад, знайшли в австралійських горах американські й австралійські науковці. Це найдавніші досі знайдені сліди життя. Ці організми приналежні до п'ятох різних родів створінь. Вони не більші однієї третьої мікрону (приблизно одна 25.000-на інча). Всі вони будували ланцюри поодиноких клітин, сполучених разом, як намисто.

На основі дотеперішніх дослідів наука встановила, що наша планета оформилася приблизно тому чотири з половиною більйонів років. Як так, то життя на ній розвинулося ще в першому більйоні років.

Остерігають перед надто великою кількістю вітамінів. — Конференція Ньюйоркської академії наук остерегла, щоб не надуживати вітамінів. Наприклад, вітаміна С допомагає абсорбувати залізо, але перешкоджає абсорбуванню міді. За останніми вказівками, лікарі дораджують дорослим людям 60 мгр. вітаміни С денно.

Найновіші фотографії з планети Венус. — Сателіт Піонір Венус переслав на землю фотографії, на яких видно виразно, що під хмарами, які постійно оповивають планету, лежить континент, з гірськими масивами, кратерами вулканів і широкими долинами. Найвищий вершок на тих фотографіях має

7.900 метрів висоти над оточенням та 10.660 метрів над рівниною, що її вважається за “рівень моря”. Отож ці названі тепер Максвел гори є вищими від найвищого земного верха — Монт Еверест. Найбільший кратер має в промірі 72 кілометри.

Вибухи вулкану заподіяли великі шкоди рослинності і звіринному світові. — Хоч вулкан Мавнт Ст. Гелен у США вибухав уже не раз впродовж останніх 36.000 років, то його теперішній вибух був найнищівнішим досі. Людей загинуло всього тільки 70 (більшості тіл не знайдено), але звірів дуже багато: біля 5.250 лосів, 6.000 оленів, 200 черних ведмедів, 100 гірських кіз, 15 гірських левів, біля півмільйона лососів, пстругів й іншої риби, півтора мільйона птахів.

Знайдено незвичайні речі. — У селі Гринів Львівської області відкрито унікальне поховання, яке датується 1-м століттям нашої ери. Навколо урни і під нею — численні предмети, які належали, мабуть, померлому вождеві племені, і повинні були служити йому, відповідно до тогочасних вірувань, у потойбічному світі. Серед них слід відзначити спис, два кинджали, ніж, шпору, окуття пояса, фібули (застіжки), бритву, ножиці, меч. Усі гостроріжучі предмети спеці-

ально переламані на дві-три частини. Так живі намагалися знешкодити можливі дії померлих, уберегти себе від їх помсти.

Особливе захоплення викликає бронзове окуття піхов меча, зовнішній бік яких прикрашено зображеннями звірів і людей. Піхви такого стилю виготовляли кельти в останні сторіччя до Христа. Проте на останніх, як правило, зображений рослинний орнамент. Піхов, подібних до гринівських, у Європі до цього часу не зустрінуто.

Куленепробивні штани. — Це один з найновіших італійських винаходів. Вони втішаються великою популярністю в Італії, де всякого роду терористи залюбки ранять свої жертви в нижню частину тіла. Хоч продукується їх у модних фасонах, то все таки ходити в тих штанах не дуже зручно.

Реставруватимуть “Форум Рومانум”. — Одна з найдорогоцінніших пам’яток Риму, колишній осідок римського сенату, зазнала сильного пошкодження під час недавнього землетрусу. Потерпіли також передхристиянські святині Сатурна й Веспазіяна. На необмежений час замкнуто славну Віа делля Консоляціоне, з якої можна було найкраще подивляти величну панораму Форуму.

